

1. Úvod

Téma násilné kriminality mladistvých jsem si zvolil, protože ho považuji v současné době za téma velice aktuální, důležité a zajímavé. Věková kategorie mladistvých má plno zvláštností. Mladiství jsou podstatně tvárnou skupinou osob, což je důležité z hlediska vývoje kriminality u dané věkové kategorie. Hlavním cílem mé diplomové práce je teoreticky popsat problematiku násilné kriminality mladistvých, dále se zaměřit na charakteristiku dané kriminality a také na příčiny jejího vzniku.

V první řadě bude důležité definovat pojem mladistvého a to nejen v rovině trestněprávní, ale i v dalších významných rovinách. Dalším podstatným bodem bude popsání příslušného věkového období, a to pro důležitost lepšího pochopení zvláštností, které jsou specifické pro kategorii mladistvých a právní úpravu jejich trestní odpovědnosti. Esenciálním pojmem, který nesmí být vynechán, je pojem delikvence, kterému bude věnována příslušná kapitola. Na danou kapitolu naváže kapitola týkající se pojmu násilné kriminality mladistvých, jež bude klást veliký důraz na pochopení aspektů vzniku kriminality. Bez pochopení těchto příčin vzniku, lze těžko pochopit kriminalitu mladistvých. Do diplomové práce zahrnu i kapitolu o kontrole kriminality a její prevenci, jakožto neodmyslitelného institutu dané problematiky, a vysvětlení jejího působení. Ke kriminalitě mladistvých bude potřebné, obecně vymezit právní úpravu sankcí, které mohou mladistvé postihnout. Poslední kapitolu věnuji statistickému srovnání kriminality mládeže. Podklady pro tuto kapitolu budou čerpány ze statistických údajů Policie České Republiky, které jsou přístupné na internetu. Na základě zjištěných údajů ze statistik se pokusím o vypracování grafů a jejich zhodnocení.

Z hlediska metodiky pro vypracování diplomové práce použiji metodu analýzy, na základě které definuji důležité pojmy a fakta pro danou problematiku.

2. Mladistvý

2.1. Pojem mladistvého

Na začátku této práce by bylo na místě si definovat pojem mladistvého – mládeže. Mládež je poměrně širokým pojmem, na který je nutno nahlížet ve více rovinách, ať už se jedná o rovinu pedagogickou, psychologickou, sociologickou, či pro nás nejvýznamnější rovinu trestněprávní. V přístupu těchto jednotlivých vědních disciplín jsou definice mládeže poměrně odlišné.

V rámci pedagogické kategorie je mládeží označována společenská skupina, která je tvořena jedinci ve věkovém rozmezí od 15 do 25 let. Daní jedinci již společností nejsou vnímáni jako děti, ale na druhou stranu jim společnost ještě nepřiznává roli dospělého.

Sociologická kategorie v přístupu k definici mládeže je ze všech kategorií nejširší, jelikož stanovuje horní věkovou hranici této skupiny až do 30 let. Role dospělého se zde odvíjí od završení vzdělání a získání profesní kvalifikace, s čímž souvisí následné zařazení do pracovního procesu.

K sociologické kategorii tak můžeme přiřadit i psychologickou kategorii, protože podle sociálně-psychologického vnímání lze v dané definici mládeže sloučit období pubescence (věkové rozmezí 11.-15. let) a období adolescence (věkové rozmezí 15.-22. let), kdy pro ukončení adolescentního období nemají vliv biologická kritéria jako například ukončení biologického růstu a s tím spojená reprodukční zralost, ale spíše kritéria psychologického charakteru, zejména složky sociální, mravní a rozumové, jejichž vývoj je nerovnoměrný a dále kritéria sociologického charakteru, jakožto dokončení procesu vzdělávání apod.

Poslední pro nás ovšem nejpodstatnější kategorií je kategorie trestněprávní. Z trestněprávních i kriminologických literárních zdrojů je zřejmé, že pojem mládeže je vymezen odlišně. Pojem mládež je nadřazen pojmosloví, které se používá především v trestněprávních kodexech. Jedná se o pojmy dítě, dítě do 15 let věku, mladistvý a osoba blízká věku mladistvého – někdy též používaný pojem mladý dospělý.¹

Dítě je definováno v trestním zákoníku paragrafem 126: „*Dítětem se rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak.*“² Uvedené

1 Firstová, Jana, Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech, Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 9-11

2 Zákon č.40/2009 Sb., trestní zákoník, §126

zákonné ustanovení je v souladu s Úmluvou o právech dítěte, které v článku 1 ustanovuje: „*Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.*“³ Pojem dítě je dále v trestním právu upraven podrobněji a to ve speciální úpravě zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, která podřazuje děti a mladistvé pod pojem mládeže a za dítě podle paragrafu 2 odst. 1. písm. b) považuje toho, kdo nedovršil patnáctý rok věku – dítě mladší 15 let. Tyto osoby nejsou trestně odpovědné pro nedostatek věku.

Velice často se ovšem stává, že v policejní praxi osoby trestně neodpovědné pro nedostatek věku (děti mladší 15 let) jsou označovány za osoby nezletilé. Zletilost ovšem vychází z občanského práva, trestní právo daný pojem nepoužívá. Zletilost se nabývá dovršením osmnáctého roku a vyjadřuje způsobilost fyzické osoby k právním úkonům. Dává možnost tak vlastními právními úkony nabývat práva a brát na sebe povinnosti. Jedinou výjimkou, kdy lze zletilosti dosáhnout dříve než dovršením osmnáctého roku, je uzavření manželství, kdy statut zletilého zůstává i po prohlášení manželství za neplatné. Na vznik trestní odpovědnosti to ale žádný vliv nemá.⁴

Definici mladistvého nalezneme také v zákonu o soudnictví ve věcech mládeže, konkrétně v paragrafu 2 odst. 1 písm. c) a rozumí se jím „*osoba, která v době spáchání provinění dovršila patnáctý rok a nepřekročila osmnáctý rok svého věku*“⁵ Pro posouzení zda se bude jednat o mladistvého, je důležité přihlížet k ustanovení o počítání časového určení. Za mladistvého je tak možno považovat osobu dnem, jež následuje po dni, kdy osoba dovršila patnáctý rok věku. V den svých patnáctých narozenin je osoba ještě považována za dítě mladší patnácti let, tudíž je ještě trestně neodpovědná pro nedostatek věku. Oproti tomu v den svých osmnáctých narozenin je osoba stále ještě považována za mladistvého⁶

Poslední kategorií je osoba blížká věku mladistvého, v kriminologickém označení mladý dospělý. Osoba blížká věku mladistvého je pojmem trestněprávním, které stanovuje věkové rozmezí mezi 18. a 19. rokem života

3 Úmluva o právech dítěte, čl.1

4 Zoubkova, I., Kontrola kriminality mládeže, 1.vydání, Pelhrimov: Ales Cenek, 2002. s.13

5 Zákon č. 218/2003 Sb.o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, §2

6 Šámal, P., Válková, H., a kol., Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 10-11

fyzické osoby, kdy lze za splnění určitých podmínek ještě postupovat podle zákonné úpravy pro mladistvé, to umožňuje především zmírnění postavení a to zejména v oblasti sankcí.⁷ V kriminologické literatuře je pojem mladý dospělý chápán poněkud volněji. Horní hranice zde není pevně stanovena a není jednotná. U některých autorů je horní hranice ukončena věkem 21 let, u jiných 24 let a v některých případech se hovoří o horní hranici až 30 let.⁸

2.2. Psychologický aspekt osoby mladistvého

Pro lepší pochopení, proč se na osoby mladistvé používá zvláštní zákonné úpravy, která zvýhodňuje jejich právní postavení a zakládá specifický procesní režim, je nutné znát psychologické aspekty daného vývojového období.

Ve věku mezi patnáctým a osmnáctým rokem mladistvý prochází důležitým a pro budoucnost rozhodujícím obdobím, kdy se postupně začleňuje do společnosti. Jedná se o velmi komplikované vývojové období, ve kterém vedle rodiny a školy, jejichž vliv postupně klesá, se na vývoji osoby mladistvého začínají podílet ve velké míře vrstevníci, masmédia apod. Velkým kriminogenním vlivem se v tomto období stává nevhodné trávení volného času, ale i další negativní vlivy, které vychází například z nízké úrovně výchovné práce ve školách, učilištích a výchovných ústavech.⁹

Mladistvý se nachází ve druhé fázi vývojového úseku dospívání, zvané adolescencí, která je charakteristická věkovým rozptylem 15-20 let, kdy je nutno zohlednit určité individuální odchylky. V období adolescence mladistvý prochází řadou proměn. Dochází k ukončení povinné školní docházky a následuje přípravné profesní období. U většiny mladistvých dochází k prvnímu pohlavnímu styku, s čímž souvisí prohloubení přátelských a partnerských vztahů. Typické jsou epizody první velké romantické lásky. Nutné je uvést, že se za poslední století urychlil nástup dospívání, především tělesný růst a vývoj sekundárních pohlavních znaků. Tento jev je označován jako tzv.,, *sekulární akcelerace*,“ a umožňuje tak delší dobu pro dokončení vývoje jak tělesného tak i duševního, tím

---

7 Firstová, Jana, Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech, Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 9-11

8 Zoubkova, I., Kontrola kriminality mládeže, 1.vydání, Pelhřimov: Ales Cenek, 2002, s.13

9 Nikl, J. , Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci, Praha: Policejní akademie – katedra kriminologie, 2000, s. 87-88

že zkracuje dobu dětství a oddaluje dospělost.¹⁰

Z psychologického hlediska se završuje flexibilita myšlení, které ale není podepřeno o zkušenosti, proto se zdá být mnohdy až kriticky radikální. Ačkoliv k normám, jež jsou určeny dospělými, adolescenti přistupují kriticky, ale již o nich uvažují a některé přijímají ač někdy s výhradami. Dále dochází ke změně základních postojů a strategií chování, kdy si osvojují určitou sociální pozici a završuje se rozvoj vlastní identity. Pokud má jedinec pochybnosti či rozpor s vlastní identitou může to mít za následek kriminální či psychotické epizody.

U jedinců, kteří nejsou úspěšní jinak, dochází pak k posilování vlastního sebevědomí tím, že akcentují svou fyzickou zdatnost. Dále se mění sociální role, zejména v profesní oblasti, což může mít za následek separaci od rodiny a posílení vztahů k vrstevníkům. Na druhou stranu od ekonomické svobody a samostatnosti je vyžadována i větší zodpovědnost.¹¹ Všechny uvedené projevy jsou důkazem skutečnosti, že mladistvý ačkoliv dosáhl hranice trestní odpovědnosti, jeho vývoj osobnosti a socializace ještě nejsou zdaleka dokončeny.¹²

Mezi důležité poznatky, které mají kriminologický význam, patří vývojové problémy dospívajících lidí v současné společnosti, jež zakládají významné rozpory. Jedná se o „rozpor mezi fyzickou a sociální zralostí“, který lze spatřovat v tom, že je dán požadavek navštěvovat školu, ale jedinec již pociťuje zralost pro pracovní aktivitu, která by zakládala ekonomickou a osobní nezávislost. S tím souvisí „rozpor mezi rolí a statusem“, kdy je očekáváno postavení v roli dospělého s velkou mírou odpovědnosti, ale na druhou stranu jsou někdy statusově postavení na úroveň dítěte, od kterého se vyžaduje poslušnost a vnější kontrola. Dalším důležitým a velice známým rozporem je „rozpor mezi hodnotami mladé a starší generace“. Zde dochází ke konfliktu hodnot staré generace, který mladá generace vnímá negativně. Dalo by se říci, že považují dané hodnoty jako překážku v pokroku. Řešení je zcela prosté, postačí porozumění, tolerantní přístup a názorová variabilita. Posledním rozporem je „rozpor mezi hodnotami rodiny a vnější společnosti,“ který má značný vliv na vývoj dospívajícího jedince. Pokud je jedinec vázán normami a hodnotami svých rodičů,

---

10 Kolektiv autorů, Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 37

11 Kolektiv autorů, Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 37-38

12 Nikl, J., Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci, Praha: Policejní akademie – katedra kriminologie, 2000, s. 88

jež jsou odlišné od hodnot a norem, které jsou předmětem přátelských diskuzí, dochází pak ke konfliktním situacím, kdy je jedinec sám kritizuje a nesouhlasí s nimi.¹³ Pokud dané rozpory nastanou, měly by se adekvátně vyřešit, jinak vzniká riziko mentálního, či sociálního selhání, které může mít vliv na budoucí kriminální činnost.¹⁴

2.3. Trestní odpovědnost mladistvých

Česká právní úprava stanovuje obecně hranici počátku trestní odpovědnosti věkem 15 let. Ovšem nejedná se zde o princip absolutní trestní odpovědnosti jako u dospělých pachatelů, jedná se pouze o obecnou hranici. Ve věkovém rozmezí 15-18 let u osob mladistvých je uplatňován princip relativní trestní odpovědnosti. Princip relativní trestní odpovědnosti je zakotven v právní úpravě zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Konkrétně se jedná o ustanovení paragrafu 5 odst.1.: *„Mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.“*¹⁵

Koncepce tohoto principu je založena na dosažení určitého stupně vývoje mravních a rozumových složek jedince, nikoliv jen na dovršení určitého věku. Kromě minimálního zákonem stanoveného věku je tedy podmínkou dosažení určité míry mravní a duševní vyspělosti. Je potřeba zdůraznit, že podle platné teorie trestního práva, je pro určení trestní odpovědnosti klíčový matrikový věk. S ním ovšem souvisí i pojem mentální věk, jež je obrazem celkové vyspělosti daného jedince a zahrnuje biologickou, psychickou a sociální úroveň. Základním předpokladem je, že jedinec ve věku patnácti let by měl být mentálně a psychicky vyspělý, aby pochopil důsledky svého jednání a byl schopen své jednání usměrňovat. To samozřejmě může být zpochybněno nepřičetností jedince podle trestního zákoníku paragrafem 26¹⁶: *„Kdo pro duševní poruchu v době spáchání trestného činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání,*

---

13 Kolektiv autorů, Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 39

14 Kolektiv autorů, Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 39

15 Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, §5

16 Schelleová, I., a kolektiv, Právní postavení mladistvých, Praha: EUROLEX BOHEMIA, s.r.o., 2004, s. 52-55

*není za tento čin trestně odpovědný.*¹⁷

Vymezení přičetnosti podle trestního zákona zakládá způsobilost být pachatelem trestného činu z hlediska duševních schopností. Toto pojetí zahrnuje schopnost rozpoznávací a schopnost určovací. Schopností rozpoznávací je dosažený stupeň intelektu na takové úrovni, aby pachatel mohl chápat protiprávnost daného činu. Schopnost určovací zahrnuje vyspělost jedince, který je způsobilý klást účinný odpor pohnutkám, jež ho vedou k činům, jejichž protiprávnost je mu známa.¹⁸ Důležitým pojmem v daném ustanovení je pojem duševní porucha, kterou upravuje paragraf 123 trestního zákona: „*Duševní poruchou se rozumí mimo duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci i hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka.*“¹⁹ Zajímavý názor na zákonnou definici duševní poruchy uvádí psychiatr Jiří Švarc: „*Jako příklady duševních poruch jsou sice uvedeny mentální retardace, asociální porucha osobnosti nebo sexuální odchylka, což je z psychiatrického hlediska nešťastné, ale nejde o nic jiného než o tzv. demonstrativní definici. Z definice neplyne, že by každá těžká asociální porucha osobnosti byla forenzně významná! Poruchy osobnosti vždy byly duševními poruchami stejně jako např. závislost na tabáku, což jim ale samo o sobě nedodává forenzní význam. Znalec není touto právní definicí vázán, ovšem je zde poprvé zákonem definována duševní porucha, takže konstatovat nepřičetnost (zmenšenou přičetnost) budou moci OČTŘ jen pro duševní poruchu a poruchu vědomí.*“²⁰

Pro trestní odpovědnost mladistvého jsou ovšem důležité pojmy - rozumová a mravní vyspělost. Rozumová a mravní vyspělost obsahují dvě základní složky, které jsou ve vzájemném vztahu, kdy se ovlivňují a utváří v rámci vývoje mladistvého určitý celek. Složku rozumového vývoje lze obecně charakterizovat jako postupné individuální nabývání schopnosti pojmového myšlení. Stupeň daného vývoje určuje dosažená úroveň tohoto typu myšlení. Mravním vývojem osobnosti mladistvého rozumíme proces, ve kterém si osobnost mladistvého během individuálního rozvoje osvojuje normy chování, které daná společnost uznává a postupně je tak přeměňují na osobní a morální kvality.

17 Zákon č.40/2009 Sb., trestní zákoník, §26

18 Šámal, P., Válková, H., a kol., Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 42-43

19 Zákon č.40/2009 Sb., trestní zákoník, § 123

20 Švarc, J., Posuzování duševního stavu v trestním řízení, Česká a slovenská psychiatrie, 2011

Za předpokladu, že mladistvý dosáhl v době spáchání činu rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl pochopit a rozpoznat jeho nebezpečnosti a ovládat své jednání, bude v trestně odpovědný.²¹

Pokud by mělo dojít ke zvážení a zhodnocení úrovně rozumové a mravní vyspělosti daného jedince, půjde o otázku, kterou v případě pochybnosti o konkrétním rozumovém a mravním vývoji jedince budou muset řešit znalci ve vzájemné součinnosti. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže předepisuje počet znalců a jejich nutnou kvalifikaci v paragrafu 56 odst.1: „*K vyšetření duševního stavu mladistvého se přibere znalec z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii a znalec z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie, se specializací na dětskou psychologii.*“²²

Posuzování, zda půjde o relativní přičetnost ve smyslu §5 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, je otázkou pouze právní. Znalecké posudky jsou tak pouze podklad pro to, aby si soudce vytvořil přesvědčení o dané relativní přičetnosti. Celková nezralost osoby mladistvého musí být podstatná. Měřítkem pro zjištění, zda v době činu jedinec nedosáhl rozumové či mravní vyspělosti, bude komparace stupně vývoje jeho vrstevníků.²³

V této souvislosti je nutné upozornit, že zákon je prostoupen zásadou, že na každý čin, a to i na čin jinak trestný, je nutno adekvátně reagovat. Pokud se tedy mladistvý, jež není trestně odpovědný kvůli nízké rozumové a mravní vyspělosti, dopustí činu jinak trestného, budou proti němu použity obdobné postupy a opatření jako by byly použity podle tohoto zákona na děti mladší patnácti let v občanském soudním řízení. Potřebná společenská reakce na daný čin v žádném případě nebude chybět, jen nebude na něj reagováno prostředkem trestního práva.²⁴

Trestný čin, který mladistvý spáchá, se nazývá provinění. Vychází to ze zákonné definice ustanovením paragrafu 6. Pokud zákon nestanoví jinak použije se pro posouzení provinění trestní zákoník. Provinění můžeme definovat jako jednání společensky škodlivé, kdy společenskou škodlivost vyjadřuje zásadu

---

21 Z odůvodnění usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006, ASPI

22 Zákon č. 218/2003 Sb.o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, § 56

23 Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M., Šámalová, M., Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 42-43

24 Schelleová, I. , a kolektiv, Právní postavení mladistvých, Praha: EUROLEX BOHEMIA, s.r.o., 2004, s. 56

subsidiarity trestní represe: „*Trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.*“²⁵ . Dále je toto jednání trestné, protiprávní a zaviněné. Pokud z jiných ustanovení trestního zákona nevyplývají jiné skutečnosti, můžeme přiřadit i přípravu k provinění, pokus provinění, organizátorství, návod a pomoc.²⁶

Provinění je tedy trestný čin, který spáchala osoba mladistvého. Nejde ale o samostatnou kategorii trestného činu, jde pouze o odlišení pojmenování trestného činu: „*Je-li termín provinění jen jiným a zároveň jediným pojmenováním „trestného činu“ mladistvého, neplatí zde kategorizace trestného činu vymezená v § 14 TrZ, podle něhož se trestné činy dělí na přečiny a zločiny, které mají ještě podkategorii zvláště závažných zločinů. Z tohoto důvodu je tedy možné pojmy přečiny a zločin používat výhradně jen ve vztahu k dospělým pachatelům trestných činů. U mladistvých se proto vždy použije jen označení provinění.*“²⁷

---

25 Zákon č.40/2009 Sb., trestní zákoník, § 12

26 Novotný, F., Souček, J., a kolektiv, Trestní právo hmotné – 3. rozšířené vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 319

27 Šámal, P., Válková, H., a kol., Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 42-43

3. Delikvence a aspekty jejího vzniku

3.1. Pojem delikvence

Delikvenci označují mnozí autoři ve svých publikacích jako pojem poměrně široký. Obecně pod něj můžeme zařadit veškerá jednání mládeže, která porušují společenské normy, jež jsou předmětem ochrany právních předpisů, můžeme jsem tedy zařadit i přestupky a dále skutky, které jsou trestnými činy, ale trestní odpovědnost pachatele je zde vyloučena pro nedostatek věku. Kriminalita je ovšem pojmem užším, jelikož postihuje pouze jednání, které je upraveno v trestních kodexech, lze tedy hovořit o tzv. *legální definici kriminality*.²⁸ Pojem kriminalita je možné odvodit z latinského slova *crimen* – zločin a poprvé se tento pojem kriminality (delikvence) mládeže objevil v kriminologické literatuře až ke konci 2. poloviny 19. století u francouzských autorů Fouilleé, Joly a Duprat, kteří jako první používali analýzy statistických údajů o delikvenci mládeže na území Francie od roku 1825.²⁹

Pod pojem delikvence lze ještě přiřadit pojem prekriminalita. Prekriminalitu jako pojem používá obor kriminologie a označuje za ní činy jinak trestné, které jsou páčány dětmi než dosáhnout trestní odpovědnosti. Činy, které nenaplnují skutkové podstaty trestných činů nebo přestupků a nejsou tedy právně postižitelné nazýváme podle odborné literatury predelikvencí. Za predelikvenci lze tedy označit rizikové způsoby chování, které mohou postupem času vyústit až ke kriminálnímu chování.³⁰

Na kriminální chování se nahlíží jako na chování, které narušuje standardní a plynulý chod společnosti, tudíž ho můžeme nazvat chováním společensky destruktivním. Každá společnost své hodnoty chrání a brání je tak před daným antisociálním chováním, které je ohrožuje. Pro to, abychom mohli napravit a zamezit kriminálnímu chování jedinců, je nutné pochopit příčinu, proč se delikventního chování daní jedinci vůbec dopouštějí, musíme postihnout

---

28 Firstová, Jana, *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*, Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 14-15

29 Kolektiv autorů, *Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí*, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 28

30 Firstová, Jana, *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*, Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 14-15

kriminogenní faktory, jež jsou příčinou chování, které společnost neakceptuje..³¹

Kriminogenní faktory členíme na endogenní a exogenní. Přičemž mezi endogenní faktory řadíme činitele, kteří přicházejí z vnitřního prostředí jedince, jsou vnitřní povahy. V první řadě jsou to genetické dispozice – tzv. genotyp, který zahrnuje soubor dědičných předpokladů a faktory hereditární povahy.

Exogenní faktory jsou pak činitelé, kteří přicházejí z vnějšího prostředí. Zejména do této kategorie činitelů můžeme přiřadit vliv rodiny, školy, širšího prostředí jakožto i vliv kamarádů a vrstevníků. Vliv vnějšího prostředí zahrnuje i období prenatálního období. Prostřednictvím dispozic a predispozic se jedinec vyvíjí, formuje a utváří se tak jeho fenotyp. Fenotyp je výslednicí bilance změn, ke kterým došlo v určitém čase na cestě od genotypu. Osobnost jedince se tak vytváří na základě endogenních faktorů, ale za stálého působení faktorů exogenních. K poruchám chování však nedochází jen za působení endogenního nebo exogenního faktoru, nýbrž za působení více faktorů, to je podstata multifaktoriálního přístupu, který převládá v současné době.³²

Většina autorů dělí poruchy chování podle společenské závažnosti na disociální chování, asociální chování a antisociální chování. Disociálním chováním rozumíme chování nespolečenské, které ale ještě nedosáhlo sociální dimenze. Základem jsou nepřiměřené reakce na podněty, jež jsou zvládnutelné klasickými výchovnými prostředky. Především se jedná o situace v rodinném či školním prostředí, jako jsou přestupky proti školnímu řádu, vzdorovitost a neposlušnost. Jedná se o odchylky, které jsou typické pro jednotlivá vývojová období osobnosti.

Asociální chování je již o něco závažnější poruchou chování, jelikož je v rozporu se společensky uznávanými normami chování a s morálkou. Jedná se o projevy, které mají nedostatek nebo absenci sociálního cítění a jedinci se tak svým chováním odchylují od věkového průměru a sociálního průměru své populace. Ačkoliv je takové chování společensky neakceptovatelné, nenabýlo ale ještě takové intenzity, kterou by došlo k porušení platných právních norem. Jedná se o záškoláctví, úteky, sebepoškozování, alkoholismus aj.

Nejzávažnější poruchou je antisociální chování, které již záměrně porušuje

---

31 Schelleová, I. , a kolektiv, Právní postavení mladistvých, 1.vydání, Praha: EUROLEX BOHEMIA, s.r.o., 2004, s. 21

32 Schelleová, I. , a kolektiv, Právní postavení mladistvých, 1.vydání, Praha: EUROLEX BOHEMIA, s.r.o., 2004, s. 22-23

platné právní normy. Jsou to projevy, jimiž jsou ohroženy hodnoty uznávané a chráněné právem – život, zdraví, majetek, lidská důstojnost. Závažné příklady antisociálního chování jsou zabití, vraždy, loupeže, krádeže aj. Náprava je možná prostřednictvím ústavní péče – školská zařízení nebo věznice.³³

Významným faktem je, že delikventní chování vzniká díky selhání v procesu socializace. Jedná se o konečný produkt inadekvátního procesu socializace, který započal již v dětství. Celková poruchová socializace může nabývat třech forem – defektní, deviantní socializace a poruchová socializace smíšená. První formou je defektní socializace, ke které většinou dochází v rodině. Nedochozí totiž k internalizaci sociálních a právních norem. To má velký vliv na budoucí kriminální chování. Deviantní socializace se vyskytuje v menší míře, jedná se o situaci, kdy mladý jedinec žije v rodině, ve které působí jako vzory deviantní rodiče a příbuzní. Jedinec se pak učí od svých vzorů formou imitace. Poruchová socializace smíšená zahrnuje působení obou předchozích skupin s převahou defektní socializace.³⁴

Dalšími důležitými poruchami chování v socializačním vývoji jsou dvě kategorie poruch - socializované a nesocializované poruchy chování. Rozhodujícím kritériem je narušenost sociálních vazeb jedince. Může se jednat o narušené vztahy k rodině, k vrstevníkům anebo k dospělým a klasifikovat dané narušení jako poruchu můžeme, až pokud je daná porucha pozorována více než půl roku.

U socializované poruchy chování však nedochází k narušení konkrétních sociálních vazeb. Daní jedinci nemají problém se dobře včlenit mezi skupinu vrstevníků, ale zaujímají konfliktní postoj k dospělým, to se nejčastěji projevuje vzdorovitostí, nepřátelstvím či negativismem. Neznamena to, že jedinec není schopen navázat s dospělým jedincem bezproblémový vztah, jedná se o záležitost individuální. Dalším znakem socializované poruchy je skupinovitost, jelikož takový jedinec bývá obvykle členem závadové party, se kterou se může dopouštět delikventního chování.

Nesocializovaná porucha chování má hlavní kritérium v absenci či narušení hlubšího vztahu k vrstevníkům. Jedinec je obvykle izolován, není oblíbený, je

---

33 Schelleová, I. , a kolektiv, Právní postavení mladistvých, 1.vydání, Praha: EUROLEX BOHEMIA, s.r.o., 2004, s. 25-27

34 Kolektiv autorů, Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 35

vrstevníky odmítán. Dochází ke konfliktním vztahům i s dospělými jedinci, jedinec zásadně odmítá autority. Delikventního chování se dopouští sám.³⁵

Souhrnem lze uvést, že poruchy chování můžeme považovat za odchylky v procesu socializace, kdy se jedinec není schopen řídit normami chování na úrovni odpovídající jeho věku, popřípadě úrovni jeho rozumových schopností. Ale abychom mohli dané chování považovat za poruchu, je nutné, aby daný jedinec normy chápal a rozuměl jim.³⁶

3.2. Násilná kriminalita

Násilnou kriminalitu lze označit jako obecný pojem pod sebe podřazující všechna úmyslná jednání, které jsou páčány proti osobě nikoliv jednání směřující proti věci, s tím, že objektivní stránku lze definovat jako užití násilí nebo pohrůžky násilí či jiné těžké újmy.³⁷ Tento druh kriminality je součástí tzv. obecné kriminality a považujeme ho za určitý ukazatel míry úspěšnosti státu a společnosti o kontrolu kriminality. Pokud násilná kriminalita dosahuje bodu, kdy dochází k jejímu vysokému výskytu, má to za následek, že je ohroženo právo občanů na osobní svobodu a směřuje k pocitu nejistoty. Negativně se tím mění kvalita života nejen jedince ale i celé společnosti, proto je nezbytně nutné, udržet výskyt takové kriminality v průměru a snažit se o její minimalizaci. Násilná kriminalita je součástí širšího jevu vyskytujícího se násilí.³⁸

Násilí podle psychologického pojetí lze chápat jako patologický způsob interakce daného jedince nebo skupiny s okolím. Můžeme sem přiřadit všechny aktivity, kterými si jedinec nebo skupina utváří a usměrňuje vztahy k sociálnímu okolí způsobem, který lze považovat za agresivní nebo manipulativní.³⁹ Přesnější definici pojmu násilí nám uvádí Světová zdravotnická organizace, která násilí definuje jako „*záměrné použití nebo hrozba fyzické síly proti sobě samému, jiné osobě nebo skupině či společnosti osob, které působí nebo má vysokou*

---

35 Firstová, Jana, Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech, Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 16-18

36 Firstová, Jana, Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech, Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s.18

37 Kolektiv autorů, Násilná kriminalita v nejisté době, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, s. 32

38 Novotný, O. , Zapletal, J. a kolektiv, Kriminologie – 2. přepracované vydání, Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 282-285

39 Spurný, J. , Psychologie násilí, 1.vydání, Praha: Eurounion, s.r.o., 1996, s. 1-17

*pravděpodobnost způsobit zranění, smrt, psychické poškození, strádání nebo újmu.*⁴⁰ Obor kriminologie spojuje pojem násilí spíše s pojmem agrese, jež vymezuje úžeji, ale i tak tento pojem není definován jednotně.

Agresi můžeme rozumět destruktivní chování, které směřuje k fyzickému nebo symbolickému útoku vůči jiné osobě. Cílem agrese je většinou zastrašení druhé osoby, zmocnění se objektu nebo jeho odstranění, zmaření společenských výhod jinému anebo zajištění společenských výhod pro sebe. Tendence jednat agresivně vzniká zejména v případech, když musí dojít k překonání nějaké překážky, která stojí v cestě k uspokojení našich potřeb. Agrese je tak hodnocena vedle úniku jako jeden z nejzákladnějších způsobů, jak se člověk vyrovnává s psychickou zátěží. Za zdroj agresivního chování bývá označován afekt. Afekt může mít hodně podob, může to být zloba, hněv, vztek, frustrovaná potřeba, ale i zvyk a to vždy ve spojení s podnětovou situací.⁴¹

Nejobvyklejší pojetí je však to, které se omezuje na útok na fyzickou či psychickou integritu člověka, kdy dochází k úmyslnému použití násilí nebo pohrůžky použití násilí vůči jiné osobě.⁴² Je důležité si ale uvědomit, že pojem agrese se zde používá v neutrální rovině. Nelze o každé agresi říci, že má kriminální podobu. Do této podoby se dostává až tehdy, jestliže agrese svým zaměřením a způsobem provedení směřuje proti zájmům a hodnotám, které chrání právní systém. Kriminální agresi lze rozdělit na ofenzivní a defenzivní. K ofenzivní neboli útočné agresi dochází tehdy, pokud uvádějící a doprovázející prožitek je komponován zlostí a hněvem. Kdežto defenzivní agrese je podmíněna pocitem strachu a pocitem ohrožení.

Ve vztahu ke kriminální agresi je nutné zmínit pojem brutalita, kterou označujeme za nepřiměřenou odbrzděnou formu agrese, jež obsahuje prvky týrání objektu agrese. V právním smyslu se zde může jednat o výraz zvláště zavrženíhodnému způsobu spáchání trestného činu. Nejde jen o to, že byl porušen zákon, prioritně se zde nahlíží na to, jakým způsobem byl zákon překročen. Brutální způsob provedení trestného činu je signálem toho, že se ho většinou dopouští jedinec, který má silně narušenou strukturu a dynamiku osobnosti.⁴³

---

40 Kolektiv autorů, *Násilná kriminalita v nejisté době*, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, s. 21

41 Spurný, J., *Psychologie násilí*, 1. vydání, Praha: Eurounion, s.r.o., 1996, s. 17-18

42 Novotný, O., Zapletal, J. a kolektiv, *Kriminologie – 2. přepracované vydání*, Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 282-285

43 Kolektiv autorů, *Násilná kriminalita v nejisté době*, Praha: Institut pro

Násilná kriminalita není pojmem právním, ale kriminologickým. V trestním zákoně nenajdeme přesnou definici pojmu násilí, výjimkou je paragraf 119: „*Trestný čin je spáchán i tehdy, je-li spáchán na osobě, kterou pachatel uvedl do stavu bezbrannosti lstí nebo jiným podobným způsobem.*“⁴⁴ Trestní zákon neuvádí násilné trestné činy jako ucelenou skupinu. U řady trestných činů je násilí pouze jako alternativní znak nebo kvalifikovaný znak skutkové podstaty. Jedná se například o trestné činy podle § 325 násilí proti úřední osobě, § 352 násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci, § 173 loupež. V trestním zákoně jsou také trestné činy, které jsou páčány násilím, ať už přímo použitím násilím nebo pod pohrůžkou použitím násilí, ale znakem dané skutkové podstaty nejsou. Jsou to zejména trestné činy podle § 358 výtržnictví, § 344 vzpoura vězňů, § 198 týrání svěřené osoby a další.⁴⁵

Pojem násilná kriminalita je užíván zejména Policií ČR a definuje ji trestnými činy, které pod tento pojem zahrnuje a určuje takticko-statistickou klasifikaci trestných činů, jež je vymezena paragrafy trestního zákona.⁴⁶ Konkrétně se jedná o trestný čin vraždy, zabití, usmrcení z nedbalosti, loupeže, loupeže na finančních institucích, úmyslné ublížení na zdraví, nebezpečné vyhrožování, vydírání.⁴⁷

Je nutné dále zmínit šikanování, které se vyznačuje vzestupným trendem. Oběť šikany je nucena jinou osobu, aby prováděla činnosti, které by za normální situace nedělala anebo obrácený jev, kdy je oběti zamezeno, aby uskutečňovala to, co by normálně udělala. Oběť je tak zkrácena na svých právech svobodně se rozhodnout. Vynucované jednání je často pro oběť ponižující, což posiluje pocit dominance trýznitele. Dalším aktuálním kriminálním jevem je domácí násilí, které patří mezi vysoce rozšířenou formu násilného jednání ve společnosti. Pro zajímavost se uvádí, že „*pravděpodobnost být napaden a poraněn či usmrcen v bezpečí domova členy rodiny je třikrát větší než pravděpodobnost napadení na ulici a že každou osmou českou ženu partner bije.*“⁴⁸ Domácí násilí je do své

---

kriminologii a sociální prevenci, 2015, s. 33

44 Zákon č.40/2009 Sb., trestní zákoník, § 119

45 Novotný, O. , Zapletal, J. a kolektiv, Kriminologie – 2. přepracované vydání, Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 282-285.

46 Kolektiv autorů, Násilná kriminalita v nejisté době, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, s. 18

47 Tabulkova a graficka cast. *Mvcr.cz* [online]. neuvvedeno: neuvvedeno, 2015 [cit. 2016-03-29]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/tabulkova-a-graficka-cast-pdf.aspx>

48 Novotný, O. , Zapletal, J. a kolektiv, Kriminologie – 2. přepracované vydání, Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 291-292

frekvence a závažnosti nejvíce podceňovanou. Jeho forma je vysoce latentní a málo kontrolovaná. Cílovou skupinou domácího násilí jsou především ženy a děti, kterým může způsobit velmi závažná až dlouhodobá psychická poškození a může vést až k neurotickým poruchám. Ve světovém měřítku je nutno uvést terorismus jako další formu násilné kriminality, kdy její podstatou je šířit strach, nejistotu a cílovou skupinou jsou nevinní lidé.⁴⁹

Rozložení násilné kriminality ve společnosti je nerovnoměrné a je závislé na sociodemografických charakteristikách pachatelů. Jako pachatele z pohledu trestního práva chápeme osoby trestně odpovědné, to znamená osoby přičetné a starší 15 let. Mezi sociodemografické charakteristiky řadíme pohlaví, věk, sociálně-ekonomický status, stupeň dosaženého vzdělání, bydlení apod. Z daných charakteristik a statistik je zřejmé, že násilné trestné činy páchají častěji muži nežli ženy.⁵⁰ To potvrzuje i výzkum v Evropské síti prevence kriminality, který uvádí, že v Evropě se nejčastěji dopouštějí trestné činnosti muži ve věku 14-19 let, ale v některých zemích se rozmáhá násilí i mezi mladými ženami.⁵¹ Dále se častěji dopouštějí násilné kriminality příslušníci nízkých sociálně-ekonomických vrstev než příslušníci vrstev středních a vyšších, osoby, které jsou nevzdělané než osoby vzdělanější a lidé bydlící ve městě než lidé, kteří bydlí na vesnici.⁵²

Mezi rizikové faktory vzniku takového násilného chování jsou nejčastěji psychické problémy daných osob, poruchy chování, nízký socioekonomický status, nedocházení do školy, špatné školní výsledky, odkázanost na sociální služby, brzké užívání alkoholu a drog, skutečnost, že se osoba stala v rodině obětí násilí, zneužívání anebo zanedbávání.⁵³ Tyto kriminogenní faktory, které vyvolávají násilnou kriminalitu, můžeme rozčlenit na dvě základní a nejdůležitější skupiny. Prvním faktorem je vliv rodiny, ve které daný jedinec vyrůstá. Pokud rodina selhává v předávání nenásilných hodnot dětem, je zde velká pravděpodobnost, že si děti zvolí v dospělosti násilný způsob jednání. Chování dětí vyplývá zejména z napodobování, což je nejzákladnější sociální proces učení.

---

49 Novotný, O. , Zapletal, J. a kolektiv, Kriminologie – 2. přepracované vydání, Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 292-293

50 Novotný, O. , Zapletal, J. a kolektiv, Kriminologie – 2. přepracované vydání, Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 282-285

51 Kolektiv autorů, Násilná kriminalita v nejisté době, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, s. 18

52 Novotný, O. , Zapletal, J. a kolektiv, Kriminologie – 2. přepracované vydání, Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 282-285

53 Kolektiv autorů, Násilná kriminalita v nejisté době, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, s. 18

Násilné vzory chování rodičů, charakteristické hlavně častými a přísnými tělesnými tresty, se pak přenáší na děti. Druhým faktorem jsou platné normy chování ve společnosti, jež jsou závislé na tom, jak společnost násilí hodnotí, jakou mu dopřává prestiž, jak ho definuje, zda jako legitimní či funkční. To vše má velký vliv na rozvoj hodnot jednotlivce.⁵⁴

S tím souvisí i růst násilí v současné společnosti. Hlavním důvodem nárůstu násilí je fakt, že se snížili zábrany lidí a druhé lidi pak vnímáme lehce odosobněně, zvěčněně, odlidštěně. Není to dáno tím, že by narůstala agresivita. Agresivity není více než dříve a genetická výbava lidí je stejná jako dříve. Mění se ovšem představy o tom, jak se s ní má zacházet a s tím i morálka. Naše společnost je pod vlivem kultury, politiky, současné civilizace a masmédií. Význam agrese a smrti je nivelizován akčními filmy, zprávami z bojišť a z teroristických akcí, počítačovými hrami apod. Stává se tak z toho něco běžného a dochází ke ztrátě schopnosti se vcítit do druhého. Žijeme v čím dál tím větší citové izolaci. S tím se pak snižuje práh agresivity. Jako jedna z dalších příčin současné agrese je uváděna antiagresivní výchova, která produkuje agresivní lidi. Hlavním problémem této výchovy je, že ti jedinci, kteří v dětství nepoznali hranice, neví kam až mohou zajít a dostávají se díky tomu do konfliktů. Jsou rozmazlení, narcistní a neumí na agresi reagovat. V dospělém věku u nich agrese může vyvolat každá maličkost a jejich tolerance pro frustraci je velice nízká.⁵⁵

3.3. Rysy kriminality mládeže

Typickým charakteristickým rysem kriminality mládeže je její skupinovitost. K delikventnímu jednání mládeže dochází ve skupinách, které jsou složeny zpravidla z řad vrstevníků. Ti jsou pro mladého jedince důležití a to zejména z hlediska vytváření vztahů a sociálních vazeb. Skupina vrstevníků se pro dospívajícího jedince stává referenční skupinou, jež má velký vliv na formování jeho hodnotového systému.⁵⁶ Jedná se o takovou skupinu, která daného jedince přitahuje, s níž se cítí být identifikován. Není jejím členem, ale rád by se jím z

54 Novotný, O., Zapletal, J. a kolektiv, Kriminologie – 2. přepracované vydání, Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 294-295

55 Kolektiv autorů, Násilná kriminalita v nejisté době, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, s. 35

56 Firstová, Jana, Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech, Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 30-32

nějakých subjektivních důvodů stal. Referenční skupina má na daného jedince značný vliv, dokonce někdy stejně výrazný jako skupina členská. Vliv referenční skupina pozorujeme zejména na chování, tendencích a postojích.⁵⁷ Uvnitř skupiny dochází k vzájemné výměně názorů, předávání vzorců, postojů a chování. Z hlediska vzniku delikventního jednání se jedná o velice významný proces. Skupina poskytuje jedinci určitou anonymitu. K delikventnímu jednání tak dochází ve skupině, přičemž jedinec by sám nic takového neudělal. Roli iniciátora delikventního jednání zastává právě skupina, která má svá jasná pravidla. Pokud by došlo k porušení skupinou daných pravidel, následuje sankce.⁵⁸

V rámci sociální skupiny rozlišujeme sankce na pozitivní a negativní jako odezvu na sociální chování člena skupiny. Pozitivní sankce jsou charakterizovány jako odměna, která stimuluje žádoucí chování. Mají rozmanitou podobu, ale v základu jde vždy o projev akceptace ze strany ostatních členů skupiny nebo jejich rozhodujících členů. Negativní sankce by měly sloužit jako tlumící prostředek k nežádoucím formám chování. Důsledně však svou funkcí neplní, jelikož jsou spíše signálem „vyčleňování“ ze sociální skupiny. Uplatnění negativní sankce lze chápat jako projev krize vztahu jedince se sociální skupinou než jako nápravu.⁵⁹

Kriminální činnost se někdy stává normou dané sociální skupiny, kdy se může jednat o vstupní úkol do skupiny osob, které jednájí obdobně. Pokud dojde k odhalení delikventní skupiny mládeže, je zajímavou skutečností, že nebývají vždy potrestáni všichni viníci, ale nejčastěji jsou to nejslabší jedinci tzv. obětní beránci. Vůdce skupiny, který stojí za delikventní činností jako organizátor, zůstává v pozadí a většinou nebývá potrestán, což ještě více posiluje jeho postavení ve skupině. To bohužel upevňuje nežádoucí chování, které pak může eskalovat v závažnější projevy antisociálního chování.

Mezi další charakteristické znaky kriminality mládeže je neadekvátnost jednání, neschopnost odložit uspokojení svých potřeb a nadměrná brutalita.

Mladí lidé chtějí dosáhnout svých životních snů a cílů za každou cenu a to co nejrychleji to jde a pokud možno bez vynaložení velkého úsilí nebo námahy.

Atraktivnost, módnost věcí jsou hlavním kritériem pro mladou populaci.

---

57 Řezáč, J., Sociální psychologie, Brno: Paido – edice pedagogické literatury 1998, s. 187

58 Firstová, Jana, Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech, Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 30-32

59 Řezáč, J., Sociální psychologie, Brno: Paido – edice pedagogické literatury 1998, s. 167

Ovšem k udržení kroku s trendem nemají obvykle dostatek financí, aby získali dostatečné množství financí, které obvyklou cestou získávají velice obtížně, uchylují se k volbě deviantního způsobu opatření. Zejména dojde k loupežnému přepadení, kdy většinou dojde i k těžké újmě na zdraví. Ovšem díky tomu, že se nechají snadno strhnout k delikventnímu jednání, to podporuje touha po dobrodružství, touha po vzrušení, ale neuvědomují si, jaké následky mohou z jejich jednání nastat. Často pak hodnota odcizeného předmětu nebo finančních prostředků při loupeži bývá ve velkém nepoměru v porovnání se způsobeným poškozením zdraví oběti.

Jako další významný aspekt odborníci uvádějí nedostatečnou přípravu a plánování. Typickým projevem je například náhodnost místa a času činu nebo nevhodně použité nástroje a s tím souvisí zanechání většího množství stop a nedokonalá konspiraci. Atributem kriminality mládeže je také vysoká míra latence. Je to mu tak převážně u méně závažných, bagatelních deliktů. Jedná se v jistém slova smyslu o určitou toleranci společnosti k trestné činnosti mladých lidí.⁶⁰

3.4. Aspekty jejího vzniku

3.4.1. Současná společnost

Již v antice v roce 390 př. n. l. vznikl nadčasový citát jehož autorem je Sokrates: *„Dnešní děti milují přepych, jsou nevychované, pohrdají autoritou, neváží si starších. Ve svém domě nejsou služebníky, ale tyrany .... Odporují rodičům, tyranizují své učitele“*⁶¹ Tento citát i po tolika letech lze považovat v dnešní době za stále aktuální.

V současné společnosti dochází k neustálým změnám, které s sebou nepřinášejí jen pokrok a samá pozitiva, ale bohužel jsou i nositeli rizika a hrozby, které mají za následek zvýšené nároky jak na společnost tak i na jedince. Aktuální společnost lze charakterizovat jako permissivní, postmoralistní, alibistickou.

Permissivní společnost považujeme za tu, která dovoluje více, než společnosti

60 Firstová, Jana, Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech, Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 30-32

61 Kolektiv autorů, Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 27

tradiční. Zejména v oblasti tolerance návykových látek, otázek homosexuality a registrovaného partnerství. Atribut postmoralistní společnosti je spatřován v tom, že morálka je chápána jako přežitek. Na morální hodnoty je nahlíženo spíše jako na luxus. V současné společnosti není problém si cokoliv zdůvodnit a ospravedlnit, tudíž právem ji lze nazvat společností alibistickou. V rámci demokratizace společnosti došlo k zásadním společenským změnám, které s sebou přinesly pocity nejistoty, rizik, společenských konfliktů.

Mezi zásadní společenské aspekty patří zejména změna pojetí hodnoty práce. Vše, co přináší zisky, konkurenceschopnost, úspěch, je považováno za prioritní. Pracovní požadavky současné společnosti jako je kvalifikace, flexibilita jsou stále vyšší, to má ale za následek, že mnoho jedinců o svou práci přichází, jelikož nejsou schopny dané požadavky naplnit. Nezaměstnanost je velkým problémem současné společnosti a to jak v oblasti ekonomické, ale i sociálně-psychologické. Stává se také významným kriminogenním faktorem, proto je důležité, aby hodnota práce byla pro jednotlivce i společnost vyšší než ziskovost kriminality.⁶²

3.4.2. Rodina

Rodina a společnost společně existují ve vztahu vzájemné souvislosti, kdy určité funkce plní rodina pro společnost a platí to i naopak. Současná rodina plní mnoho funkcí, zejména se jedná funkci ekonomickou, která se uplatňuje prioritně v materiálním zabezpečení rodinných příslušníků. Dále rodina zastává funkci výchovnou, funkci biologickou a funkci emocionální. Rodina je základní sociální skupinou, která přímo reguluje základní potřeby člověka a jeho činnost. V rámci této skupiny se utváří základní vztahy mezi rodiči a dětmi, které přebírají od rodičů formy chování, hodnoty. V jaké kvalitě a jakým způsobem, to vše už záleží pouze na výchovných metodách rodičů, jejich přístupu a citlivosti.⁶³

Jako nesmírně důležitým prvkem je vytvoření si sociální vazby na konvenční osoby, které mohou následně jeho chování kontrolovat a usměrňovat žádoucím směrem. Jedná se o vytvoření důležité vazby na rodiče, protože v případě, když má dítě pevnou vazbu na rodiče, bude brát ohled při páčání delikventního

---

62 Firstová, Jana, Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech, Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s.19-22

63 Nikl, J. , Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci, Praha: Policejní akademie – katedra kriminologie, 2000, s. 32-34

jednání, bude zvažovat důsledky, které by mohly nastat. Projeví se u něj větší zábrany, než u jedinců, kteří vykazují absenci této rodinné vazby. Dalším významným atributem působení rodiny je teorie sociálního učení. Delikventní chování může mít svůj původ v důsledku vytvořené nebo naučené vazby s delikventními osobami, které jedinci poskytují modely delikventního chování. Rodiny, ve kterých dochází ke kriminálnímu jednání, jsou hodnoceny jako vysoce rizikové prostředí. Uvnitř takové rodiny se jedinec přirozeně učí v rámci socializace a dané kriminální chování považuje za normální.⁶⁴

Institut rodiny prošel za poslední roky velkými změnami a současná rodina již není úplně pojmána jako dříve v tradičním smyslu. V poslední době se zmenšuje velikost rodiny, s tím souvisí pokles porodnosti. Rodina má menší počet dětí, důvody mohou být mimo jiné i ekonomické. Dalším velký pokles, který dnešní rodiny zaznamenávají je snížený trend sňatečnosti. S tím souvisí i velký počet dětí, které se rodí mimo manželský svazek. Míra rozvodovosti má stagnující charakter a pohybuje se aktuálně v rozmezí 45-50%. Větší počet dětí školního věku tak vyrůstá v rodině, kde je jen jeden vlastní rodič.⁶⁵

Dochází ke krizi rodinného systému, jelikož úspěch a uplatnění se na trhu je prioritní a rodina se stává blokátozem individuálního uplatnění se na trhu práce. Stabilní partnerský vztah podle určitých autorů nelze udržet, aniž bychom omezili svou vlastní individualitu.⁶⁶ S tím souvisí i emancipace žen v pracovní rovině a jejich vysoká zaměstnanost, která má za následek, že se mění jejich chuť zastávat tradiční ženskou roli v rodině, to se dostává do konfliktu s potřebami dítěte. Navíc je kladen požadavek, aby i muži se participovali na výchově dětí a na provozu domácnosti.⁶⁷ Z partnerských vztahů se pak stává kontrakt, který v případě nespokojenosti můžeme kdykoliv ukončit. Důsledkem je pak zvyšování rozvodovosti, hledání a preference nových forem partnerského soužití.⁶⁸

Ekonomická závislost rodiny na dvou příjmech, relativně větší počet podnikatelských rodin, to vše má za následek, že způsob rodinného života je

---

64 Firstová, Jana, Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech, Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s.62-63

65 Nikl, J. , Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci, Praha: Policejní akademie – katedra kriminologie, 2000, s. 32-34

66 Firstová, Jana, Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech, Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s.19-22

67 Matoušek, Oldřich, Kroftová, Andrea, Mládež a delikvence, 2. aktualizované vydání, Praha: Portál, 2003, s. 39

68 Firstová, Jana, Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech, Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s.19-22

značně uspěchaný a netrpělivý. To však bohužel neposkytuje dostačující prostor pro emocionální bezpečí a podpory dítěte. Podpora dítěte zejména v oblasti identifikace sama sebe v reálném čase je velice důležitá. Je více než nutné, aby se dítě identifikovalo samo se sebou bez přetvářky očekávaného či požadovaného. Absence emocionální podpory a jeho akceptace rodiči vyvolává citovou deprivaci, která bude mít velký vliv pro následující rozvoj.⁶⁹ V těchto případech dochází k tomu, že rodiče kompenzují svůj nedostatek času pro ně tím, že jim zaplatí aktivity v oblasti volného času, drahé dárky, volnější výchova. Vše zmíněné má ovšem negativní vliv pro budoucnost, protože děti jsou v mnoha případech vedeni, aby se sebezprosazovali za každou cenu. Jejich orientace je směřována na moc a peníze.⁷⁰ Rodina má tak zásadní moc ovlivňovat jedince a předcházet tak jeho kriminálnímu chování. Ovšem jakákoliv patologie může mít své následky.

Neúplné rodiny jsou velice často považovány za obzvláště rizikové. Osamělý rodič má o dost složitější pozici, kterou musí podepřít o dostatečnou osobní zralost a stabilitu. V neúplné rodině dochází k absenci určitých vzorců chování, dále zde chybí vzor partnerského soužití, který je důležitý pro budoucnost dítěte, aby vědělo, jak dané partnerské soužití vypadá. V určitých případech dochází k jevu, kdy jsou na dítě přeneseny kompetence partnera. Dítě tak předčasně dospívá a následně má velký problém danou vazbu přerhat. Děti s absencí jednoho z rodičů, nejčastěji při absenci otce, řadíme mezi rizikovou skupinu dětí, jež je primárně ohrožena sociálními deviacemi, kriminalitou nevyjímaje.⁷¹ Ztráta jednoho z rodičů, buď v důsledku úmrtí nebo rozpadem rodiny, dítě citelně poznamená a jeho chování se mění v relativně krátkém časovém úseku. Velké množství nemanželských dětí, také vyrůstá neúplné rodině. Lze se u nich setkat v pocitem méněcennosti, kterou si kompenzují zlobením, sněním či někdy i agresivním chováním.⁷²

Další ohroženou skupinou jsou rodiny, kde rodičové kladou na své děti zvýšené nároky. U dětí lze potom v důsledku nenaplnění očekávání svých rodičů pozorovat projevy neurotismu, drobné poruchy chování a psychosomatické potíže.

---

69 Černíková, V., a kolektiv, Prekriminalita dětí a kriminalita mladistvých, kterým byla uložena ochranná opatření. Praha: Policejní akademie České republiky, 2002, s. 12

70 Firstová, Jana, Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech, Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s.64

71 Firstová, Jana, Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech, Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s.64,73

72 Nikl, J. , Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci, Praha: Policejní akademie – katedra kriminologie, 2000, s. 32-34

Rodiče jako anomální osoby jsou další skupinou, která s sebou přináší velké riziko pro následné kriminální chování jejich dětí. Jedná se o jedince, kteří v důsledku poruchy osoby, závislosti či emočního chladu. Děti jsou pak velice často zanedbávané, deprivované a často postižené syndromem CAN.⁷³

Dalším případem jsou rodiny partnerské, ve kterých chybí projev formálního potvrzení svazku. Rodina může na děti působit volnější výchovou, která může často vytvořit určitý rozpor. Je tu mo tak, pokud dojde k přesunu odpovědnosti za rozhodování dítěte na dítě samotné, dítě totiž většinou ještě není natolik zralé.

Rizikové jsou i rodiny doplněné, do kterých přichází nový člen, jež zaujímá rodičovskou roli. Jeho koncepce výchovy se však může značně odlišovat od představ stávajícího rodiče, to se potom stává zdrojem konfliktů a nedorozuměních. Dítě může danou situaci vnímat jako ohrožující.

Patologie rodiny se nevyhýbá ani rodinám úplným, ve kterých je riziko spatřováno v nedostatku životního smyslu, nedostatek cílů a životní nuda. Pokud tedy v rodině chybí pozitivní vzor, může se potom stát, že dítě se přikloní k sociálně deviantnímu chování, jelikož dítě tráví svůj volný čas nespořádaně. Nejčastěji se stává členem nějaké party, se kterou tráví všechnen svůj volný čas a se kterou může páchat kriminální činnost.⁷⁴

Důležitým faktorem v rodině je výchova, která by měla být naprosto čitelná, aby zajistila pro jedince stabilní systém hodnot a norem. Nečitelná výchova by potom mohla pro jedince znamenat, uchýlení se ke lžím, záškoláctvím a ke kriminální činnosti, kterou zapříčiňuje právě nejistota.⁷⁵ Na druhou stranu však tvrdá disciplína není úplně vhodným prostředkem výchovy. Pokud dochází k agresivnímu chování ze strany rodiče k dítěti, dítě se učí agresivitě jako dovolenému chování. Tento model se převážně týká rodin, ve kterých se děti dopouštějí delikvence. Fyzické tresty jsou zde neúčinné a mají opačný vliv, jelikož se dítě rodičům vzdaluje. Často lže, manipuluje a to jen pro to, aby se vyhnulo trestu. Jsou tak posilovány způsoby chování, kterým se výchovou rodič snaží zabránit.⁷⁶

---

73 Firstová, Jana, Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech, Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s.67-68

74 Firstová, Jana, Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech, Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s.73-75

75 Firstová, Jana, Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech, Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s.67-68

76 Matoušek, Oldřich, Kroftová, Andrea, Mládež a delikvence, 2. aktualizované vydání, Praha: Portál, 2003, s. 44

Zajímavou studií zabývající se prediktory vývoje kriminálního chování je studie z Cambrigde, která odlišuje budoucí delikventy a nedelikventy. Jako rodinné faktory mající na budoucí delikventy vliv uvádí zejména nedostatečnou výchovu, narušenou strukturu rodiny, rizikové chování, nízký příjem rodiny, neuspokojivé bytové podmínky, početnou rodinu, nízkou inteligenci, odloučení dítěte od rodiny a příliš časně rodičovství.⁷⁷

3.4.3. Škola

Škola zastává z hlediska socializačního procesu jedince významnou roli jakožto socializační činitel, jež formuje osobnost a pečuje o rozvoj jeho individuálních dispozic. Na významu ve školní instituci nabývají vztahy s vrstevníky a to zejména v období staršího školního věku, kdy tyto vztahy jsou významnější a diferencovanější s porovnáním předchozího vývojového období.

V rámci školního prostředí je nejdůležitější a nezastupitelnou osobností učitel. Ten může do jisté míry pozitivně ovlivňovat vývoj jedince, u kterého je zřejmé, že rodinné prostředí je dysfunkční hlavně v oblasti podpory, bezpečí a respektu k danému jedinci. Učitel může na jedince působit ale i negativním způsobem. Hlavním příkladem negativního vlivu jsou jedinci, jež jsou postiženi syndromem ADHD. V důsledku své hyperaktivity, nepozornosti a dalších symptomů učitelé reagují bez základní znalosti problému negativně s dávkou podrážděnosti, dochází k častému trestání a dochází ke vzniku negativního vztahu. Takové děti bývají často odsouvány na okraj sociální skupiny s trvalým a neměnným charakterem.

Následkem odsunutí jedince kromě špatného vztahu s učitelem, bývá i vznik problémových vztahů ke skupině vrstevníků. Školní prostředí se tak stává frustrující a neradostné. Nefungující vztahy s učitelem, s vrstevníky a špatné studijní výsledky mají za následek, že jedinec začne hledat únik z takového prostředí. Typickým příkladem je záškoláctví, které je hodnoceno jako jeden z nejrizikovějších faktorů pro vznik kriminální kariéry. Hlavními příčinami záškoláctví kromě již zmíněných je rozhodně nízké sebevědomí dětí, špatné sebeovládání, špatné rodinné podmínky či hodnotový systém, sociální faktory v

---

⁷⁷ Večerka, K. ,a kolektiv, Ohrožená mládež mezi prevencí a represí, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 17

komunitě dětí se špatnou docházkou. Vyhnout se záškoláctví ale i dalších negativních jevů lze v případech, kdy by došlo k oboustranné a kvalitní spolupráci mezi rodinou a školou. Zmíněná spolupráce bývá v mnoha ohledech velmi problematická. Rodiče si často nepřipouští, že by jejich dítě mělo problém a dítě nepřiměřeně hájí. Komunikace školy s rodiči se pak dostává do nepřátelské fáze, autorita učitele je snížena. To je základní problém.⁷⁸

V současnosti je více než patrné zaměření školních institucí na efektivnost vzdělávacího procesu, je kladen velký důraz na výkonnost žáka či studenta, která se projevuje zvládnutím potřebného rozsahu poznatků. Požadavky na množství učiva jsou stále větší a největšímu tlaku jsou vystavovány žáci závěrečných tříd. Pedagogové chtějí své studenty co nejlépe připravit, tím se však dostává do rozporu tím, že u některých jedinců lze učivo považovat za rozsahově nepřiměřené a nerespektuje profilování jednotlivce ve vztahu k jednotlivých předmětům. Velice často se pak stává, že studenti či žáci se dostávají do stavu frustrace, jelikož musí splnit na ně kladené požadavky, musí být úspěšní. Následkem bývá opouštění zájmových aktivit, které byly pozitivními stimulanty jejich psychické rovnováhy a vzniká tak negativní vztah k učivu a ke škole. Často se dítě dostává v rámci ne tak dobré studijní úspěšnosti do konfliktu s rodiči. Neúspěšnost akcentuje nedůvěru v sám sebe a zakládá potřebu hledat náhradní řešení. Tím se nejčastěji stávají skupiny kriminálních jedinců, ve kterých najde svou hodnotu.⁷⁹

Společnost na školní instituce klade čím dál víc požadavků. Kromě toho, že škola má děti kvalifikovat pro budoucí povolání, musí je také vychovávat k občanské angažovanosti a to ve spolupráci s rodinou. Problémem je, že není zkrátka snadné skloubit potřeby společnosti, rodiny a školy. Některé rodiny spolupracovat nechtějí, jelikož mají školu postavenou na hodnotovém žebříčku odlišně. Podle sociologických výzkumů je prokázáno, že existuje závislost mezi aspirací či reálným vzděláním dítěte na vzdělání rodičů, či případně na příslušnosti k určité společenské vrstvě. Největším „podhoubím“, kriminality jsou hendikepované vrstvy obyvatelstva, kdy pro velké sociální dávky, ale pro minimum pracovních příležitostí či možností získat lepší kvalifikaci dochází k

---

78 Firstová, Jana, Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech, Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 95-100

79 Černíková, V., a kolektiv, Prekriminalita dětí a kriminalita mladistvých, kterým byla uložena ochranná opatření. Praha: Policejní akademie České republiky, 2002. s.15.

jevu, jež je nazýván sociální pastí. Znamená to pro dané hendikepované jedince, že jsou schopni přežívat na okraji společnosti, ale chybí jim motivace ke změně takového postavení.⁸⁰

3.4.4. Vrstevníci

Dospívající si musí svou identitu najít v průběhu dramatických střetů s autoritami jako jsou učitelé a rodiče, jejichž vliv je značně snížen. K tomu mu napomáhá skupina vrstevníků, která se pro jedince stává referenční skupinou a svým vlivem převyšuje všechny ostatní skupiny. Nároky ve vrstevnické skupině jsou obvykle vyšší než v jiných sociálních skupinách. Příkladem je způsob vyjadřování, image, způsob chování, postoje ke škole, k sexualitě a další. Pro mládež z dysfunkčních rodin má vrstevnická skupina mnohem větší vliv, než na mládež, která pochází z normálního rodinného prostředí, ve kterém se jim dostává přiměřené míry podpory.⁸¹ V takovém prostředí jedinec ztrácí pocit méněcennosti, dochází ke zvýšení sebevědomí a k sebepotvrzení. Záleží také ale na postoji skupiny k jednotlivci. U pozitivně laděných skupin je obvyklé, že vyžadují vyšší osobnostní a sociální vybavenost, delikventní skupiny ji však nevyžadují. Pokud dojde k odmítnutí jedince pozitivně laděnou skupinou, vyvolá to riziko jeho asociálního vývoje. V pozitivně orientované skupině fungují vztahy kamarádské a mohou být velice pozitivní pro rozvoj jedince. Rizikovou skupinou vrstevníků je negativně laděná skupina, která se nejčastěji skládá z morálně narušených, labilních, nezralých jedinců.⁸² Novodobá kriminologie uvádí, že kriminalita je mládeží páchána nejčastěji prostřednictvím neformálních skupin – partou vrstevníků. Neformální skupiny vznikají oddělením z formálních skupin, takže se většinou jedná o spolužáky ze škol či učilišť.⁸³ Tyto delikventní skupiny vrstevníků k delikventní činnosti přivádí zejména špatné využívání svého volného času. Jejich volnočasovými aktivitami se stávají návštěvy různých diskotékových klubů či heren. Jedná se ale o poměrně finančně náročné aktivity, tudíž způsobují

---

80 Matoušek, Oldřich, Kroftová, Andrea, *Mládež a delikvence*, 2. aktualizované vydání, Praha: Portál, 2003, s. 68-69

81 Matoušek, Oldřich, Kroftová, Andrea, *Mládež a delikvence*, 2. aktualizované vydání, Praha: Portál, 2003, s. 81-83

82 Firstová, Jana, *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*, Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 101

83 Matoušek, Oldřich, Kroftová, Andrea, *Mládež a delikvence*, 2. aktualizované vydání, Praha: Portál, 2003, s. 81-83

postupem času finanční neschopnost danou zábavu uplatit. To podmiňuje vznik delikventního chování, ze kterého se časem může stát činnost organizovaná, plánovaná a stává se základní zdrojem financí daných jedinců.

Volný čas z pedagogického hlediska lze definovat jako čas, se kterým člověk může naložit podle svého uvážení, přičemž zohledňuje svoje zájmy. Jedná se převážně zbytkový mimoškolní čas, který zůstává po zajištění individuálních, rodinných, biologických a existenčních potřeb. Volnočasové aktivity jsou pro jednotlivce nesmírně důležité. V dnešní době je známo velké spektrum možností, jak trávit volný čas. Bohužel ale finanční náklady s tím spojené stále narůstají, což se zvyšující se náročností rodinného rozpočtu vyvolává omezené finanční a časové možnosti. V menších lokalitách jsou některé volnočasové aktivity nedostupné, ačkoliv by zájem o ně byl projeven. To vše má za následek vznik bariéry ve smysluplném zapojení jedinců do volnočasových aktivit a negativně tím ovlivňuje životní orientaci jedince. Bezvýznamné potulování, návštěvy barů, nuda - to vše jsou faktory, které souvisí se vznikem kriminálního chování.⁸⁴

Lze tedy říci, že dostatek financí a kontrola a zájem rodičů o děti a jejich způsobu trávení volného času, by mohly mít pozitivní vliv na zamezení vzniku delikventního chování.

3.4.5. Média a jiné

Média jsou nedílnou součástí socializačního procesu dnešních dětí a jejich volnočasových aktivit. Mezi takové aktivity řadíme prioritně sociální sítě, které v dnešní době zabírají více a více času, dále počítačové hry, televize, internet. Výrazně ovlivňují život jedinců, jejich hodnotovou orientaci, názory a to ve smyslu jak pozitivním tak i negativním. Díky rozšíření technických prostředků se do popředí dostává masová kultura, která namísto klasických aktivit jako například četba, návštěva divadel, galerií, upřednostňuje aktivity na internetu, návštěvy diskotékových klubů, barů apod.

Největším problémem médií je nežádoucí prezentace násilí. I nejmladší děti se setkávají prostřednictvím médií s různými formy násilí, což v nich může

---

84 Firstová, Jana, Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech, Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 101-105

vyvolat dojem, že dané násilí je přípustné, legitimní. Typickým příkladem je sledování televize.⁸⁵

Televize značně posiluje agresivitu a zároveň posiluje pocit, že svět není bezpečným místem. To spočívá zejména v mediích prezentovatelném násilí, kdy dochází k oslabení míry citlivosti pro násilí v reálném životě. Vášnivý divák televize postupem času ztrácí kontakt s reálným světem a pravděpodobně může docházet i k zeslabení schopnosti rozlišení možného a nemožného. Existuje řada studií, které se zaměřují a potvrzují vliv televize na budoucí kriminální chování. Pokud dochází v dětství ke sledování televize, zejména teda programů, ve kterých je představováno násilí, má to vliv na zvýšení násilné kriminality těchto dětí v období dospívání a dospělosti.⁸⁶ Dalším odborným pojmem je tzv. pondělní syndrom. Po víkendovém sledování televizních pořadů či dvd, dochází poté ve školských zařízení k odreagování agresivity, která má v tento den zvýšenou formu. Negativní stránkou televizních vysílání spatřujeme zejména v zobrazování násilí, jeho zlehčování, zobrazování sexu, reklamy, agresivita zaměřená proti určitým skupinám, ať už náboženských, etnických či náboženských.

Internet se stal naprosto běžnou součástí života naší společnosti. Pomocí internetu se můžeme dostat k potřebným informacím, což pomáhá zejména ve školní oblasti, ale můžeme se dostat i k informacím a stránkám, které pro vývoj jedince vhodné nejsou. Obecně zvýšená aktivita spojená s častým sledováním televize či hraní na počítači zakládá u jedinců negativní vliv, který má za následek vyhasínání emočních vztahů, časté problémy s rodiči, problémy ve škole, problémy s prospěchem a chováním.⁸⁷

Hlavním problémem dnešní doby v rámci médií jsou sociální sítě. Zejména jsou to aplikace jako je Facebook, Skype, Instagram, Snapchat, Twitter apod. Kdy jejich prostřednictvím se jedinec může od reálného života poměrně vzdálit. Zakládají totiž možnost určité anonymity v rámci profilů na sociálních sítích a tím i vytvoření nové identity, která je v rozporu s jejich současnou anebo její lepší verzí. Mnohdy populární jedinci na sociálních sítích, zaujímají v reálném životě úplně odlišné postavení. Sociální sítě mají velký vliv především na mezilidskou

---

85 Firstová, Jana, Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech, Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 110

86 Matoušek, Oldřich, Kroftová, Andrea, Mládež a delikvence, 2. aktualizované vydání, Praha: Portál, 2003, s. 81-83

87 Firstová, Jana, Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech, Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 110-113

komunikaci, zejména ve schopnosti jednat s lidmi přímo, seznámit se apod.

3.4.6. Etnické odchylky

Romové jsou skupinou obyvatelstva České republiky, která se odlišuje od ostatních skupin v mnoha společenských znacích a to zejména ve způsobu života. Nejčastější projevy můžeme vidět v bydlení, v jejich vztahu k práci, v občanském soužití, v rodině a ve výchově. Velice často pak dochází k velkému napětí mezi romským obyvatelstvem a domácím obyvatelstvem. Romové již z dob historie zaujímali ve společnosti nejnižší postavení, to mohlo poznamenat schopnost romských rodin vyrovnat se společenskou úrovní ostatních skupin obyvatelstva. Otázka jejich zpětné integrace je však během na dlouhou trať. Podstatou plánu integrace je, aby se rozdíl ve vzdělání a ve výchově postupně vyrovnaly a zajistilo by se tak náležité vzdělání pro romské děti. Romské děti vyrůstají v úplných rodinách, jejichž negativní stránkou je nižší vzdělání, nízká kvalifikace, vyšší trestanost členů rodiny a jejich nízké vzdělání, vyšší míra záškoláctví. Velkým pozitivem romských rodin je velká soudržnost.

Hlavním problémem romských rodin je fakt, že z důvodu velké početnosti členů v rodinách, se dětem nedostává patřičná péče ať už materiální nebo výchovná. S nedostatečnou výchovnou péčí lze spojit i nízkou úroveň vzdělání rodičů. Obvykle je velice snížena kvalita bydlení a tím i nedostatek prostoru pro učení. Romské děti jsou pak velice často opožděné v návycích, ve znalostech i dovednostech. Význam školy v romských rodinách je chápán jako nežádoucí, nepotřebný a je velice často hodnocen negativně a výchovně odmítán. To vše má značný vliv na vývoj dítěte a jeho postoje.⁸⁸

Romové mají kromě ztíženého vzdělání, pak i ztížené pracovní uplatnění, se kterým se v dnešní době moc nezaobírají, jelikož si našli své efektivní řešení. Sociální dávky, které Romové od státu pobírají, považují za lepší a výhodnější řešení, než kdyby měli pracovat jako nekvalifikovaní dělníci za minimální plat. Je tak lepší žádat o dávky než hledat fyzicky velmi náročnou a špatně placenou práci. Vysoká míra nezaměstnanosti pak zakládá skvělé podmínky pro kriminální

---

88 Nikl, J. , Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci, Praha: Policejní akademie – katedra kriminologie, 2000, s. 48-49, 89

činnost.⁸⁹

Mezi hlavní znaky kriminality romských mladistvých se podle výzkumů řadí zejména zanedbaná kontrola dětí, výskyt opakované trestné činnosti u dospělých členů romské rodiny, negramotní rodiče, velká rodina, s tím související špatné podmínky pro bydlení, nízký příjem a konfliktní vztahy se sousedy. Důležitým specifickým rysem kriminality romské populace je především vysoká míra zapojení dětí do kriminální činnosti. Děti se aktivně podílejí na kriminálních aktivitách ve skupině, kterou lze označit za „gang“. Jejich chování vykazuje agresivní a asociální tendence. Dochází k neplánované trestné činnosti, z jejichž provedení je patrné, že je k tomu vede velká potřeba vzrušení a potřeba uznání skupinou. Vliv alkoholu zde sehrává také velkou roli.⁹⁰

Největší naděje pro Romy je spatřována v tom, že Romové získají uznání „bílé“ většiny. Prvním krokem je samozřejmě vzdělání. Hlavní roli v rámci socializace Romů do společnosti mají pak především učitelé a samozřejmě organizace vzdělávacího systému. V podstatě neexistuje žádná účinná a lepší prevence kriminality romské populace než velká finanční, personální a propagandistická podpora. Je nutné motivovat romské rodiny a jejich děti, aby se účastnili vzdělávacího procesu.⁹¹

3.4.7. Alkohol

Alkohol je pro dnešní společnost zásadní problém zejména v oblasti věkové kategorie mladistvých. České děti a mladiství obsazují v evropském žebříčku pití alkoholu 4. místo. Je prokázáno, že čím mladší jedinci pijí, tím je větší riziko přechodu na jiné tvrdé drogy v pozdějším časovém úseku. Období dospívání je charakteristické vývojem duševním i tělesným. Alkohol poškozuje paměť a schopnost učit se. Při pravidelném používání dochází ke zhoršení studijních i pracovních výsledků. Mezi další negativní účinky používání alkoholu patří zejména zvýšené riziko úrazu, dopravní nehody, sebevraždy, intoxikace, sexuální násilí, rizikový sex, trestná činnost – nejčastěji násilného rázu a rychlý rozvoj

---

89 Matoušek, Oldřich, Kroftová, Andrea, *Mládež a delikvence*, 2. aktualizované vydání, Praha: Portál, 2003, s. 137

90 Matoušek, Oldřich, Kroftová, Andrea, *Mládež a delikvence*, 2. aktualizované vydání, Praha: Portál, 2003, s. 141

91 Matoušek, Oldřich, Kroftová, Andrea, *Mládež a delikvence*, 2. aktualizované vydání, Praha: Portál, 2003, s. 139

závislosti. V České republice podle Světové zdravotnické organizace pravidelně pije alkohol 30 % patnáctiletých a přibližně 17 % třináctiletých dětí. Toto zjištění je alarmující.⁹²

Ačkoliv užití alkoholu nevede přímo k násilné činnosti, je konzumace alkoholu významným rizikovým faktorem pro její spáchání. Při nižších dávkách alkoholu se dostavuje jeho stimulační účinek, který je spatřován v psychomotorické exspiraci s elací nálady, kdy dochází k mnohmluvnosti, zvýšení sebevědomí. Poté dochází ke snížení sebekritičnosti, ke ztrátám zábrán a k možné agresivitě. Právě odbourání zábrán jakožto disinhibitivní účinek alkoholu má pro trestní činnost velký význam. Může dojít k nesprávnému posouzení rizikových situací a špatná reakce na různé druhy negativních podnětů, na které jedinec může reagovat neadekvátně. K většímu výskytu násilí dochází v určitých místech, jako jsou noční kluby, bary, studentské koleje a kampusy, kdy účastníci noční zábavy vykazují vyšší frekvenci zapojení do násilných incidentů.⁹³

Hlavním problémem alkoholu v dnešní době je jeho snadná dostupnost. Pro mladistvé není žádný problém jít a obstarat si pro sebe či jiné alkohol. Nemůžeme se tak ale divit, že ke zkušenostech s alkoholem dochází tak brzo a že sledujeme zvýšenou konzumaci alkoholu u mladistvých, se kterou je spojen větší výskyt kriminality. V první řadě by se měly zvýšit sankce za prodej alkoholu mladistvým a dětem a mělo by dojít ke zvýšení frekvence kontroly obchodníků, do které by se měla zapojit i veřejnost. Pokud na konkrétní problém prodeje alkoholu mladistvým a dětem nikdo neupozorní, těžko se takový problém dá řešit. A věřím, že tučná pokuta pro prodejce by byla vhodným zadostiučiněním. Pro řešení dalšího problému s alkoholem je určitě zapotřebí zvýšeného dozoru rodičů, zapojení Policie ČR a v neposlední řadě důležitou roli může sehrát škola. Zejména včasné informovanosti o účincích a užívání alkoholu na základní škole, kdy vzhledem k současné situaci by to bylo nejvhodnější již na prvním stupni.

---

92 Hladík, M., Alkohol – problém u dětí a mladistvých, *Pediatrická praxe*, č. 107, 2009,10, s.91

93 Štefůnková, M., Alkohol, násilí a kriminalita z kriminologické perspektivy. *Adiktologie*, 2012, s. 130–132.

4. Kontrola kriminality mladistvých

4.1. Kontrola kriminality

Pojem kontrola kriminality je v dnešní době poměrně frekventovaným pojmem, který spočívá v úsilí společnosti o udržení kriminality v přijatelných mezích a snaží se trvale o její omezení. Proces kontroly klade především důraz na vyváženou represivní a preventivní strategii. Represivní strategii využívá zejména právní kontrola kriminality, do které řadíme činnost státních institucí v rámci aplikace práva, jejichž cíle a prostředky určuje trestní politika v trestním právu. Nejedná se pouze o aplikační činnost, ale i o činnosti orgánů činných v trestním řízení. Hlavním úkolem je vytváření doporučení, návodů pro legislativu. Kdežto preventivní strategie je využívána v prevenci kriminality a zahrnuje obecná opatření povahy ekonomické, sociální, školní apod.⁹⁴

4.1.1. Právní kontrola kriminality mladistvých

Společnou strategií kontroly kriminality je snaha snížit přetíženost trestní justice a podniknout kroky, jež tento systém odlehčí. Prvním způsobem je snaha snížit počet pachatelů, kteří jsou postaveni před soud. Lze hovořit o vytvoření filtru, který by před soud posílal pachatele zejména závažných, násilných trestných činů a pachatele, kteří vykazují vážné narušení. Klasickou formou jsou instituty odklonů. Druhý způsob si klade za cíl snížit počet spáchaných trestných činů a s tím souvisí i snížení pachatelů. Prostředky pro dané snížení jsou dekriminace, depenalizace a prevence. Třetím způsobem by se mělo zabránit recidivě a to zvýšením účinnosti trestů. Přičemž nízká účinnost trestu odnětí svobody má být nahrazena tresty alternativními. Možnost vyšší individualizace alternativních trestů v rámci osoby pachatele má zajistit lepší účinnost.

Kontrola kriminality funguje na principu zásady subsidiarity trestní represe, kdy trest odnětí svobody vnímáme jako *ultima ratio*⁹⁵: „ *Princip subsidiarity trestní represe vyžaduje, aby stát uplatňoval prostředky trestního práva zdrženlivě, to znamená především tam, kde jiné právní prostředky selhávají nebo nejsou efektivní.*“⁹⁶

94 Zoubková, I., Kontrola kriminality mládeže, 1.vydání, Pelhřimov: Aleš Čeněk, 2002, s. 45.

95 Zoubková, I., Kontrola kriminality mládeže, 1.vydání, Pelhřimov: Aleš Čeněk, 2002, s. 50-51

96 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 7. 2009, sp.zn. 5 Tdo 764/2009

Myšlenka ovlivnění nebo zdržení se jednání pod hrozbou sankce je trestněprávní teorií rozlišována na generální, speciální a individuální prevenci. Generální prevence zajišťuje, že odstrašující účinek hrozby sankce je zakotven v trestním zákonu a platí proti obsáhlému okruhu potencionálních pachatelů. Tato prevence vychází z myšlenky, že pokud se pachatel rozhodne vědomě spáchat trestný čin, musí za něj nést patřičné následky. Speciální prevencí se rozumí, že odsouzený pachatel, jemuž byl uložen trest, se stane výstrahou pro ostatní, aby věděli, jaké to bude mít následky. Individuální prevence je založena na tom, že pachatel bude během výkonu trestu převychován a dojde ke snížení míry recidivy.⁹⁷

V rámci trestní spravedlnosti mládeže začal být upřednostněn výchovný cíl před ochranou společnosti. Výchova se tak stala prioritou pro delikventní mládež. Existují dva modely ohledně preference výchovy a to justiční model a sociálně-opatrovnický model. Justiční model chápe trestnou činnost mladistvého jako jeho individuální volbu, za kterou ale musí převzít odpovědnost. Jeho jednání musí být vyšetřováno a s mladistvým v rámci řízení projednáno. Sociálně-opatrovnický model je přesvědčen, že sociální, ekonomické a psychické problémy dítěte souvisí s jeho trestnou činností. Kdy zásah státu v podobě trestu, by danou situaci nevyřešil. Proto stát dává široký prostor pro neformální postupy mimo trestní justici. Soud musí sledovat jen nejlepší zájmy dítěte a výchovné působení nechává na sociálních pracovnících či vyškolených policistech.⁹⁸

4.1.2. Restorativní justice

Restorativní justice je v rámci kontroly kriminality úplným opakem justice odplatné. Hlavní účel trestního zákona je ochrana jednotlivců a společnosti před kriminalitou, významným prvkem by pak mělo být přeci odčinění újmy, která byla trestným činem způsobena. Podle názoru restituční teorie zájmy poškozeného nejsou zohledněny trestním právem dostatečně. Bylo by žádoucí, kdyby mezi obětí a pachatel došlo k navázání kontaktu, jež může sloužit k tomu, že pachatel své jednání uvidí ze strany poškozeného. Může závažnosti svého jednání porozumět a aktivně jej odčiní. V případě úspěchu této interakce může dojít k daleko uspokojivějšímu vnímání, než by došlo výsledkem klasické trestního

97 Zoubková, I., *Kontrola kriminality mládeže*, 1.vydání, Pelhřimov: Aleš Čeněk, 2002, s. 48-49

98 Zoubková, I., *Kontrola kriminality mládeže*, 1.vydání, Pelhřimov: Aleš Čeněk, 2002, s. 72-73

řízení. Nejčastěji bývá přehlíženo psychické trauma poškozeného, které je nutné překonat a je to mnohem potřebnější než materiální odškodnění. Tudíž při dobře zorganizovaném setkání pachatele s obětí trestného činu, může dojít k společnému porozumění a následnému odpuštění. Účinným prostředkem pachatelovy nápravy tak může být jeho aktivní zapojení do daného procesu, ve kterém je mu poskytnuta šance alespoň z části napravit následky, které trestným činem způsobil.

Restorativní justice si neklade za cíl převychovat pachatele prostřednictvím terapeutických programu, ale klade důraz na zjištění toho, jaké příčiny vedly ke spáchání trestného činu a snaží se o jejich odstranění. Důsledně si přitom všímá a zohledňuje rodinné zázemí pachatele a jeho sociální zakotvení. Zvýšená pozornost je zde věnována prioritně mladým pachatelům. Vyhýbá se uložení odplatného trestu, je-li to vzhledem k závažnosti činu možné a preferuje uložení závazků, které vedou k odčinění následků, jež pachatel svým činem způsobil.⁹⁹ Klasickým příkladem jsou instituty alternativních trestů, odklonů v trestním řízení (narovnání) a institut probace a mediace.

Probace slouží jako pomoc či dohled. Pomáhá překonat rodinné, sociální i pracovní obtíže. Dále je zde zahrnuta i kontrola toho, aby došlo k dodržení soudem stanovených povinností a omezení.¹⁰⁰ Přesná definice je ukotvena v Zákoně o probační a mediační službě ustanovení paragrafu 2 odst. 1: „*Probačí se pro účely tohoto zákona rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným (dále jen "obviněný"), kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.*“¹⁰¹

Mediací rozumíme zprostředkování, kdy mediátor vystupuje jako nestranná třetí osoba a zprostředkovává alternativní řešení: „*Mediací se pro účely tohoto zákona rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu*

99 Lata, J., Účel a smysl trestu, Praha: LexisNexis CZ s. r. o., 2007, s.32

100 Zoubková, I., Kontrola kriminality mládeže, 1.vydání, Pelhřimov: Aleš Čeněk, 2002, s. 53

101 Předpis č. 257/2000 Sb., Zákon o Probační a mediační službě, § 2

vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediaci lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného. ¹⁰²

4.2. Prevence kriminality

V současné době je velká pozornost věnována právě tomu, jak předcházet kriminalitě mladistvých. Vzniká tak velké množství odlišných preventivních programů, díky kterým je prevence uváděna do praxe. Hlavní důvod daného úsilí je primárně zachytit problémové chování mladých jedinců již v zárodku a usměrnit ho správným směrem. Cílem je vytvářet a uvádět do praxe takové preventivní systémy, které budou schopny pružně přijímat opatření a zkoumat východiska z nastalých situací, které se týkají problémové či ohrožené mládeže. Preventivní systém by měl být vytvořen z individuálních vyhodnocení rizik za současného zvážení potřeb společnosti. Soustředit by se měl na utváření vhodných podmínek a podporu žádoucího chování.¹⁰³

4.2.1. Primární, sekundární a terciální prevence

Z důvodů rostoucího jevu kriminality bylo nutné na tento jev reagovat. Proto vzniklo mnoho analytických schémat a modelů. Mezi ty nejpoužívanější se řadí primární, sekundární a terciální prevence. Hlavním kritériem pro dané rozlišení je primárně okruh adresátů či vývojové stadium kriminality.

Primární prevence je cílena převážně na pozitivní ovlivňování hodnotové orientace ve věkovém rozmezí od dětí nejnižšího věku až po mladé dospělé. Uplatňuje se zejména ve vzdělávacích, výchovných, poradenských aktivitách a největší pozornost je věnována pozitivnímu využívání volného času mládeže.¹⁰⁴ Primární prevence se tak pomocí hospodářské, sociální, kulturní a právní politiky působit na možné příčiny kriminality. Chce dosáhnout společenské soudržnosti, aby došlo k minimalizaci prostoru pro kriminalitu či jiné sociálněpatologické jevy.¹⁰⁵

---

102 Předpis č. 257/2000 Sb., Zákon o Probační a mediační službě, § 2

103 Večerka, K., Štěchová, M., Systémový přístup k prevenci kriminality mládeže. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014, s. 11

104 Zoubková, I., Kontrola kriminality mládeže, 1.vydání, Pelhřimov: Aleš Čeněk, 2002. s. 59-60

105 Novotný, O. , Zapletal, J. a kolektiv, Kriminologie – 2. přepracované vydání, Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 189

Sekundární prevence je zaměřena na rizikovou skupinu dětí a mládeže, u nichž je větší pravděpodobnost, že se stanou pachateli trestných činů anebo jsou vystaveny ohrožení sociálně patologických jevů. Ačkoliv prevence zasahuje i do oblasti volného času, primárně je zaměřena na rizikové faktory prostředí a vztahů, ve kterých se daný jedinec pohybuje.¹⁰⁶ Rizikovými skupinami jsou děti bez dozoru nebo děti, které se dopouštějí záškoláctví, dále alkoholicí, narkomani, ale i nezaměstnaní mladiství. Velkou důležitost bude mít sekundární prevence i v překonávání kriminogenních situací.¹⁰⁷

Terciální prevence se zabývá předcházením kriminální recidivě. Je tedy směřována na mladé jedince, jež se trestné činnosti už dopustili. Cílem je eliminovat recidivu a mladé jedince kvalitně resocializovat. Dochází tomu pomocí získávání pracovního uplatnění, motivací pro vzdělání a získání potřebné kvalifikace.¹⁰⁸

4.2.2 Sociální, situační a viktimologická prevence

Sociální prevence se zabývá obecněji prohlubováním návyků na využívání volného času, na zlepšování sociálního prostředí například ve školních institucích a také na potírání alkoholismu. Opatření proti alkoholismu má velký význam, jelikož alkohol ovlivňuje vznik konfliktů a odstraňuje zábrany proti společensky škodlivým rozhodnutím. Hlavním problémem dnešní doby je opravdu snadná dostupnost alkoholu pro mladistvé, kteří pod jeho vlivem se často dopouštějí kriminální činnosti. Prevencí se má předcházet nadměrnému návykovému požívání alkoholu a o rychlé zásahy proti osobám, které se pohybují za opilého stavu na veřejně přístupných místech. U prevence proti násilí se klade důraz na zamezení fyzických trestů v domácnosti, které by se měli nahradit oceňováním žádoucího chování a odsouzením nežádoucího chování nenásilnou formou a jít osobním příkladem. Vliv masmédií v prevenci proti násilné kriminalitě je více než důležitý. Hlavní úlohou masmédií by mělo být, aby došlo k zvýraznění hranice mezi dovoleným a nežádoucím chováním.

Situační prevence má za cíl především předcházet loupežím. Úkolem tak je

---

106 Zoubková, I., *Kontrola kriminality mládeže*, 1. vydání, Pelhřimov: Aleš Čeněk, 2002, s. 59-60

107 Novotný, O., Zapletal, J. a kolektiv, *Kriminologie – 2. přepracované vydání*, Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 190

108 Zoubková, I., *Kontrola kriminality mládeže*, 1. vydání, Pelhřimov: Aleš Čeněk, 2002, s. 59-60

zajistit přehlednost veřejných prostranství, osvětlení po setmění, sledování kriminogenních zón kamerovým systémem, stálou policejní hlídkovou službu. K poklesu loupeží by také mohlo dojít, kdyby se rozšířila možnost bezhotovostního platebního styku. Prevence by také měla spočívat v zabezpečení kontroly distribuce nebezpečných zbraní (finské nože, spreje s nervově paralytickými a omamnými látkami) a další legislativní kroky k omezení dostupnosti střelných zbraní. Důležitou roli zde sehrává i architektura a územní plánování.¹⁰⁹

Viktimologická prevence se do jisté míry překrývá se situační i sociální prevencí. Nejvíce se uplatňuje u okruhu osob, jež jsou vystaveni vyššímu riziku viktimizace. Jedná se o osoby potencionální či skutečné oběti trestných činů. Dbá na to, aby lidé věděli, jak se mají chovat, aby svůj majetek nevystavovali zbytečnému nebezpečí, jak se mají chovat v případě útoku a jak se mají chovat po něm. Do činnosti viktimologické prevence spadají výcvikové kurzy sebeobraný (psychologické i fyzické), terapeutické a rehabilitační zacházení po přestálém útoku.¹¹⁰

4.2.3. Nadnárodní prevence kriminality

Prevenčí kriminality se zabýval i 12. kongres OSN o prevenci kriminality a trestní justici v roce 2010. Hlavním poznatkem z toho kongresu je, že důležitou roli pro prevenci hraje role místní samosprávy. Podkladem pro dané zjištění je především to, že ke kriminalitě dochází na úrovni obcí anebo městských čtvrtí, tak je nejvíce efektivní tyto příčiny řešit právě na místní úrovni. Místní samospráva by tedy měla vytvářet preventivní programy a aplikovat je v místních podmínkách. K tomu je zapotřebí využívat odborné poznatky, vycházet z podrobné kriminologické analýzy v dané lokalitě, zhodnotit a porovnat zkušenosti jiných s preventivní činností. Preventivní akce je nutno dobře monitorovat a přizpůsobovat aktuálním potřebám. Nejdůležitějším bodem je následné evaluační zhodnocení, ze kterého budou patrné klady a zápory a bude sloužit pro vývoj dalších obdobných programů.

---

109 Novotný, O. , Zapletal, J. a kolektiv, Kriminologie – 2. přepracované vydání, Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 297-300

110 Novotný, O. , Zapletal, J. a kolektiv, Kriminologie – 2. přepracované vydání, Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 188

Uznávaný odborník problematiky prevence kriminality John Graham shrnuje: „Z dlouhodobého pohledu je možno mezi pozitivně hodnocená preventivní opatření zahrnovat zejména tři typy programů či opatření: opatření uskutečňovaná v prostředí rodiny dětí, opatření realizovaná ve školním prostředí, částečně i opatření, která pracují s vrstevnickými skupinami.“¹¹¹

Opatření, které se uskutečňují v prostředí rodiny, vychází z poznatků rodiny jako nejdůležitějšího prostředí pro daného jedince. V rodině dochází k včleňování dítěte do společnosti, proto špatné rodinné zázemí nemá dobrý vliv na následnou socializaci. Problémem takového programu je zejména velká citlivost rodiny před zásahem do jejího soukromí. Proto je nutné vytvářet preventivní programy, které budou schopny rodiny akceptovat. Zahrnuje to samozřejmě výbornou znalost prostředí a sofistikovaný a šetrný přístup při realizaci preventivní akce.

Škola sehrává v prevenci kriminality také významnou roli, jelikož prostřednictvím školy je možná na děti a mladé lidi působit systematicky a dlouhodobě. Mnoho výzkumů opakovaně potvrzují, že existuje úzká souvislost mezi selháváním ve škole a následnou pozdější delikvencí. Tyto preventivní programy jsou nejčastěji zaměřeny na zlepšení dovedností žáků. Vyžaduje se vyšší kvalita práce učitelů se žáky nejen, co se týká vzdělání, ale i podporou jejich emocionálního života, tím, že budou vytvářet hodnotnější školní prostředí a přátelskou atmosféru. Dále jsou tyto programy zaměřeny, pokud je potřeba, proti šikaně a na celkové omezení projevů násilí ve školních institucích. V rámci programů došlo k zlepšení dohledu nad žáky ve školách a školních hřištích. Navíc se žáci pomocí speciálně zaměřeného kurzu pro rozvoj asertivity naučili, jak řešit problémy jinak než agresivními postupy. Dané projekty vznikají a uplatňují se především v zahraničí a jsou hodnoceny jako podmíněně úspěšné.¹¹²

4.2.4. Prevence kriminality v České republice

V České republice od roku 1994 působí v oblasti vytváření systému prevence kriminality Republikový výbor pro prevenci kriminality. Jedná se o organizační a metodický orgán, ve kterém v čele stojí ministr vnitra a jeho

---

111 Večerka, K., Štěchová, M., Systémový přístup k prevenci kriminality mládeže. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014, s. 12

112 Večerka, K., Štěchová, M., Systémový přístup k prevenci kriminality mládeže. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014, s. 12-13

místopředsedou je první náměstek ministra vnitra. Tento orgán je dále složen ze zástupců vybraných ministerstev a meziresortních komisí. Systém prevence je založen na pěti pilířích. První pilíř utváří programy prevence kriminality, jež vycházejí z působnosti ústředních orgánů státní správy. Druhý pilíř je tvořen preventivními programy, které realizují samosprávné orgány měst a obcí. Třetí pilíř mají na starost bezpečnostní složky, včetně Preventivně informačních skupin Policie České republiky, které vytváří preventivní aktivity. Čtvrtý pilíř je tvořen programy nevládních a charitativních organizací. Pátý pilíř obstarávají preventivní programy pojišťoven, firem zabezpečovací techniky a komerčních bezpečnostních služeb. Preventivní programy, které jsou jednotlivými pilíři realizovány, koordinuje Republikový výbor pro prevenci kriminality. Můžeme tak říci, že v České republice je vytvořen fungující systém pro prevenci kriminality.¹¹³

4.2.5. Prevence kriminality na centrální úrovni v ČR

Resortní programy prevence kriminality jsou dány na starost jednotlivé ministerstva, které si tím rozšiřují svou běžnou činnost o produkované prvky prevence a přístupy předcházení sociálně patologickým jevům. Dané resorty a nadresortní komise jsou členy Republikového výboru pro prevenci kriminality.

Ministerstvo vnitra se zabývá prevencí v programu prevence kriminality Ministerstva vnitra a to v několika oblastech. První oblastí zajišťují realizaci prevence kriminality ve městech, kde je vysoká míra kriminální činnosti. Podporuje projekty občanských sdružení, jež se prevencí kriminality zabývají. Jako druhou oblastí prevence kriminality je činnost Policie České republiky, především však Preventivně informační skupiny Policie České republiky. Jejímž úkolem je působení v informační, poradenské, prezentační, analytické oblasti. Především zajišťují styk s médii a veřejností. Další preventivní činnost v rámci Policie České republiky zajišťuje Muzeum Policie ČR a Národní protidrogová centrála. Velkým problémem u preventivních programů je neexistence legislativní opory v zákoně.

Ministerstvo vnitra zajišťuje prevenci kriminality zejména v legislativní, výkonné a výzkumné oblasti. V rámci legislativní činnosti garantuje rekonstrukci

---

113 Zoubková, I., *Kontrola kriminality mládeže*, 1. vydání, Pelhřimov: Aleš Čeněk, 2002, s. 70-71

soudnictví nad mládeží a trestních kodexů. Postupně se snaží zavést ověřené instituty, které fungují ve státech západní Evropy již několik desítek let. Ve výkonné oblasti se zaměřuje práci s podmíněně odsouzenými a podmíněně propuštěnými osobami. Realizuje systém resocializačního působení na mladistvé.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy svou činností klade důraz na zvýšení kvality výchovného působení školy a pedagogů, na propracování systému pedagogicko-psychologickému poradenství. Zaměřuje se dále na péči o narušenou mládež, podporuje aktivity mládeže v oblasti volného času a rozvíjí sociálně-právní výchovy a formy vzdělávání.¹¹⁴ Mezi důležité dokumenty činnosti ministerstva školství, mládeže a tělovýchova patří Metodické doporučení k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže ve školách a školských zařízeních, Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Prostřednictvím ministerstva došlo k realizaci tzv. Minimálního preventivního programu, jež funguje ve školách a školských zařízeních a zahrnuje všechny aktivity prevence rizikového chování.¹¹⁵

Ministerstvo práce a sociálních věcí se soustředí na zlepšení a rozšíření standardní sociální práce, na práci s nezaměstnanými mladými lidmi a na podporu nevládních organizací, které se zabývají aktivitami v sociální oblasti. Došlo k zavedení funkce tzv. streetwork. Jedná se o sociálního asistenta, jehož specializací je práce s ohroženou mládeží na ulici. Náplní práce je tedy vyhledávání mládeže, která je ohrožena anebo již zasažena sociálně patologickým vývojem. Jeho sociálním zázemím jsou nízkoprahová centra, ve kterých poskytuje pomoc v krizových situacích, či působí jako mediátor například mezi rodinou a mladistvým a v neposlední řadě pořádá i různé akce pro děti a mladistvé. V oblasti pomoci nezaměstnaným jsou zřízena na úradech práce Informačně poradenská střediska, která pomáhá při volbě povolání a zaměstnání.¹¹⁶

Ministerstvo zdravotnictví prevenci kriminality zaměřuje na prevenci týrání, zanedbávání a sexuální zneužívání dětí, na léčbu závislostí zejména drogových a na pomoc dětským obětem trestných činů. Mezi další aktivity patří informační činnost, v jejímž rámci vydává ministerstvo výchovně vzdělávací materiály a

---

114 Zoubková, I., *Kontrola kriminality mládeže*, 1.vydání, Pelhřimov: Aleš Čeněk, 2002, s. 121-126

115 *Clanky.rvp.cz* [online]. nevedeno: nevedeno, 2012 [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/k/n/16439/KRIMINALITA-DETI-A-MLADEZE.html/2>

116 Zoubková, I., *Kontrola kriminality mládeže*, 1.vydání, Pelhřimov: Aleš Čeněk, 2002, s. 127-128

finanční podpora nevládních organizací jako je Bílý kruh bezpečí.

Jako poradní orgán vlády a další důležitá instituce je mezíresortní protidrogová komise, která koordinuje subjekty, jež jsou zapojeny do realizace vládní protidrogové politiky. Tvoří koncepcie protidrogové politiky, vyhodnocuje efektivitu Koncepcie a programu proti drogové politiky a přiděluje finanční prostředky na protidrogovou politiku. Dalším významnou komisí je mezíresortní komise pro záležitosti romské komunity, která koordinuje otázky spojené s postavením Romů ve společnosti. Činnost komise je zaměřena na tvorbu koncepcí v oblasti politiky státu, která se týká romských komunit, spolupráci s jinými státními orgány a na návrhy rozdělení finančních prostředků, které budou směřovat na doplňkové programy na podporu romské komunity.¹¹⁷

---

117 Zoubková, I., *Kontrola kriminality mládeže*, 1. vydání, Pelhřimov: Aleš Čeněk, 2002, s. 128-129

5. Právní úprava sankcí ukládaných mladistvým v ČR

Vhodnějším označením za spáchané provinění mladistvými osobami není trest ale opatření. Důvod toho označení je zejména dán tím, že by nebylo vhodné u osob mladistvých používat společností vžitý termín trest jako reakci na delikt spáchaný mladistvým. Daná opatření jsou základními hmotněprávními formami reakcí na spáchanou trestnou činnost mládeže a prostředkem k ovlivnění dalšího života mladistvých. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže si dává za cíl, dosáhnout optimálních výsledků zejména v oblasti zamezení delikvence mládeže působením pozitivních metod. Na výběr vhodného opatření, které pomůže k pozitivnímu sociálnímu vývoji a dosáhne snížení jeho další kriminální činnosti, je kladen velký důraz.¹¹⁸ Účel těchto opatření zákon o soudnictví ve věcech mládeže vnímá především jako: „*vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jím dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje, osobním vlastnostem, k rodinné výchově a k prostředí mladistvého, z něhož pochází, i jeho ochrana před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páchaní provinění.*“¹¹⁹

Při ukládání opatření mladistvým se uplatní zásady pro ukládání trestů dospělým pachatelům, ale i specifické zásady, které vycházejí ze zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Zejména se uplatní zásada podpůrnosti represe a prioritní postavení prevence. Dále se uplatňuje zásada zákazu diskriminace a zásada specifického přístupu k osobě mladistvého a to k jeho osobnosti, rozumové a mravní vyspělosti, k rodinným a sociálním poměrům.¹²⁰

V tomto ohledu je nutno zmínit, že u mladistvých pachatelů se uplatňuje specifický přístup i v procesních zásadách a podle výslovné zákonné dikce mají přednost před zásadami řízení podle trestního řádu. Vycházejí z požadavků vyplývajících z mezinárodních smluv: Úmluva o právech dítěte, Evropská úmluva nebo Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. Mezi tyto procesní zásady patří zásada zvláštního přístupu k projednávání trestních věcí mladistvých, zásada spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí nebo se zájmovým

118 Novotný, F., Souček, J., a kolektiv, Trestní právo hmotné – 3. rozšířené vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 310, 324

119 Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, § 9

120 Novotný, F., Souček, J., a kolektiv, Trestní právo hmotné – 3. rozšířené vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 323-324

sdružením občanů, zásada ochrany soukromí a osobnosti mladistvého, zásada rychlosti řízení a zásada uspokojení zájmu poškozeného.¹²¹

Důležité je zmínit i konkrétní mezinárodní pravidla pro výkon soudnictví nad mládeží. V první řadě se jedná o Pekingská pravidla, jež kladou požadavek na přiměřené použití opatření v systému soudnictví nad mládeží, kdy trest odnětí svobody by se měl ukládat pouze, pokud nelze jinak. Zakazují trest smrti a fyzické tresty. Dalším požadavkem je snaha zlepšit postavení mladistvého. Především se preferují odklony v řízení a jiné alternativy než trest odnětí svobody. Cílem těchto pravidel je i zlepšit zacházení s mladistvými v nápravných ústavech. Zlepšit by se měla především péče, ochrana, která spočívá v oddělení mladistvých od odsouzených dospělých jedinců a zajištění kontaktu s rodinou. Důraz se klade i na možnost získání kvalifikace a vzdělání. Za další uznávaná pravidla na ochranu mládeže je nutno uvést Havanská pravidla, jež zdůrazňují, že k užití trestu odnětí svobody by mělo docházet jako ultima ratio a na minimální možnou dobu. Zdůrazněn je požadavek stálého vzdělávání, specializace a vhodného výběru zaměstnanec, kteří budou s mládeží pracovat.¹²²

K mladistvým se přistupuje jako k osobám, které jsou nevyzrálé a ještě dospívají. Jejich hodnotový systém, jejich postoje a chování tak lze vhodným způsobem ovlivnit a změnit. Klíčovým řešením jsou potom opatření, které jsou schopny reagovat na aktuální životní situaci a opatření, které se zaměřují na budoucnost. Zavedený systém opatření ukládaných mladistvým při vhodném využití všech jeho výhod, může pozitivně ovlivňovat osobu mladistvého již v průběhu řízení.¹²³ Zákon o soudnictví ve věcech mládeže rozděluje pojem opatření do tří základních skupin. Jedná se o výchovná opatření, ochranná opatření a trestní opatření. Tyto druhy opatření je součástí uceleného systému, který je založen na monismu trestněprávních sankcích. To jest dalším rozdílem oproti systému sankcí, které se ukládají dospělým pachatelům a které jsou založeny na dualismu trestněprávních sankcích, protože vedle trestu lze uplatnit ještě ochranné opatření.¹²⁴

121 Jelínek, J., a kolektiv, Trestní právo procesní – 3. aktualizované vydání, Praha: Leges, 2013, s. 744-745

122 Hulmáková, J., Trestání delikventní mládeže. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 16-18

123 Šámal, P., Válková, H., a kol., Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 75-76

124 Novotný, F., Souček, J., a kolektiv, Trestní právo hmotné – 3. rozšířené vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 325-326

5.1. Výchovná opatření

Výchovná opatření mají své specifikum zejména v tom, že je lze ukládat jednak jako samostatné opatření anebo i v kombinaci s jinými opatřeními či s odklony. Lze je ukládat i v průběhu trestního řízení, je to však podmíněno souhlasem mladistvého z důvodu zásady presumpce neviny. Výhodou uložení výchovného opatření v průběhu trestního řízení je zejména to, že je umožněna co nejrychlejší výchovná intervence po spáchání provinění a že další řízení nebude již účelné.¹²⁵ Mladistvý může během řízení kdykoliv svůj souhlas s výchovným opatřením odvolat. Činí tak prohlášením příslušnému soudu a v přípravném řízení státnímu zástupci. Soud nebo státní zástupce v přípravném řízení může uložené výchovné opatření zrušit pokud je zřejmé, že úplné anebo včasné splnění výchovného opatření je pro mladistvého nemožné anebo ho nelze na mladistvém spravedlivě požadovat. Ochranné opatření lze uložit na dobu nejdéle tří let.¹²⁶

Uplatnění daných opatření vytváří podmínky pro naplnění zásady pomocné úlohy trestní represe. To však ale neznamená, že nezahrnují anebo nemohou komponent újm. Některá výchovná opatření mohou značně omezit běžný způsob života mladistvého. *„Smyslem ukládání výchovných opatření však není represivní působení, nýbrž řešení stávající situace mladistvého při zachování potřebných záruk ochrany společnosti před trestnou činností. Právě proto jsou orientována na aktivní ovlivňování chování mladistvého a na dosažení změn v jeho sociálním okolí.“*¹²⁷ Výchovnými opatřeními jsou dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou.

Dohled probačního úředníka má jako sankce význam především v pravidelném sledování chování osoby mladistvého, ale i sledování výchovného působení rodiny, ve které mladistvý žije. Mladistvý tak musí spolupracovat s probačním úředníkem. Musí ho informovat o svém pobytu, zaměstnání. Probační úředník odborně vede mladistvého, pomáhá mu a motivuje k lepšímu vedení života.

---

125 Hulmáková, J., Trestání delikventní mládeže. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 29

126 Schelleová, I., a kolektiv, Právní postavení mladistvých, Praha: EUROLEX BOHEMIA, s.r.o., 2004, s. 63

127 Šámal, P., Válková, H., a kol., Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 151-152

Cílem dohledu je, aby do budoucna vedl řádný život a zlepšil své sociální zázemí.¹²⁸

Probační program má za primární cíl vytvořit program sociální výchovy, psychologického poradenství, terapeutický program. Zahrnuje také obecně prospěšnou činnost a vzdělávací, doškolovací nebo jiný rekvalifikační vhodný program. Probační program musí být schválen ministrem spravedlnosti a musí být následně zapsán do probačních programů, které vede příslušné ministerstvo.

Výchovné povinnosti mohou ukládat povinnost, aby mladistvý bydlel s rodiči, zaplatil peněžitou částku, vykonal bezplatně společensky prospěšnou činnost ve svém volném čase, usiloval o vyrovnání s poškozeným či se podrobil léčení závislosti na návykových látkách.

Výchovná omezení stanovují, aby mladistvý nenavštěvoval vybrané akce, zařízení nebo pro něj nevhodné prostředí, aby se nestýkal s určitými osobami, nezdržoval na určitém místě a nepřechoval předměty, jejichž prostřednictvím by mohl nadále páchat další kriminální činnost.

Napomenutí s výstrahou má z výchovných opatření nejslabší charakter. Dochází pouze k tomu, že soud pro mládež nebo v přípravném řízení státní zástupce důrazně vytkne protiprávnost daného činu a upozorní ho na další možné následky. Potrestání je tak přenecháno zákonnému zástupci, škole anebo výchovnému zařízení, ve kterém mladistvý žije.¹²⁹

5.2. Ochranná opatření

Jedná se o zvláštní typ opatření u mladistvých pachatelů. Oproti tomu u dospělých pachatelů se jedná o samostatnou kategorii trestněprávních sankcí. Pro určení intenzity ochranného opatření nemá velký význam povaha nebo závažnost dopuštěného se provinění, ale důležitá je zde nebezpečnost osoby mladistvého pachatele. Mohou být uloženy samostatně anebo za určitých podmínek vedle trestního opatření. Výchovná opatření se nepromlčují, nelze je zahladit a nemohou být prominuta milostí. Konkrétními opatřeními je ochranné léčení, zabezpečovací

---

128 Šámal, P., Válková, H., a kol. , Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 166-168.

129 Novotný, F., Souček, J., a kolektiv, Trestní právo hmotné – 3. rozšířené vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 328-330

detence, zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty, ochranná výchova. Přičemž ochranné léčení, zabezpečovací detence a zabrání jiné majetkové hodnoty upravuje trestní zákoník, jediné ochranné opatření, které upravuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže je ochranná výchova.¹³⁰

Ochranná výchova může být uložena za specifických podmínek, pokud není o výchovu mladistvého řádně postaráno a tento nedostatek nemůže být odstraněn v rodině, ve které žije. Nebo došlo k zanedbání dosavadní výchovy či prostředí, ve kterém mladistvý žije, je rizikové a neposkytuje záruku kvalitní výchovy. K uložení ochranné výchovy může pouze za předpokladu, že nepostačuje uložit jednu ze sankcí výchovných opatření a došlo k uznání viny mladistvého. Trvání ochranné výchovy je limitováno, tím dokud to vyžaduje její účel a nejdelší trvání je stanoveno do osmnáctého roku, popřípadě lze prodloužit až do devatenáctého roku.¹³¹ K výkonu ochranného léčení dochází v zařízeních Ministerstva školství a to ve výchovných ústavech.

5.3. Trestní opatření

Trestní opatření na rozdíl od předchozích opatření v sobě nesou negativní hodnocení spáchaného činu a mají způsobit určitou újmu mladistvému pachateli. Újma však není a nikdy být nesmí primárním cílem. Hrozba trestního opatření má nezastupitelnou roli v reakci na trestnou činnost nikoliv klíčovou. Při výměře trestního opatření lze přihlídnout k polehčujícím okolnostem, kterými jsou, že se mladistvý podrobil a úspěšně vykonal probační program, ve vztahu k poškozenému odčinil nebo zmírnil způsobenou újmu či nahradil způsobenou škodu anebo že mladistvého chování po spáchání provinění nasvědčuje tomu, že se v budoucnu již nebude opakovat. Při stanovení druhu a výměry trestního opatření soud také musí přihlídnout k tomu, zda mladistvý spáchal provinění ve stavu zmenšené přičetnosti, který si způsobil vlivem návykové látky.¹³²

Provinění spáchaná se stavu zmenšené přičetnosti díky vlivu návykové látky, jsou totiž velice častou příčinou provinění mladistvých. Mladistvá jsou

130 Šámal, P., Válková, H., a kol., Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 166-168.

131 Novotný, F., Souček, J., a kolektiv, Trestní právo hmotné – 3. rozšířené vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 330-331

132 Novotný, F., Souček, J., a kolektiv, Trestní právo hmotné – 3. rozšířené vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 331-332

skupinou osob, u které je velké riziko, že dojde k zneužívání omamných a psychotropních látek. Proto je nutné na tuto skutečnost reagovat adekvátními prostředky.¹³³

Mezi trestní opatření řadíme: obecně prospěšné práce, zákaz činnosti, vyhoštění, peněžitá opatření, peněžitá opatření s podmíněním odkladem výkonu, propadnutí věci, domácí vězení, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem, odnětí svobody nepodmíněně.

Trest obecně prospěšných prací se u mladistvých oproti dospělým pachatelů zkrácen na polovinu. To znamená, že minimální sazba činí 50 hodin a maximální činí 150 hodin. Tento trest musí být vykonán dobrovolně, bezplatně a ve svém volném čas a soud musí přihlídnout k poměrům mladistvého pachatele. Obecně prospěšné práce nesmí mladistvému ohrožovat zdraví, bezpečnost anebo jeho mravní vývoj.

Peněžitá opatření smí být uloženo mladistvému pouze za podmínek, pokud mladistvý je výdělečně činný anebo to umožňují jeho majetkové poměry.

Denní sazby jsou v rozmezí od 10 do 365 a hodnota denní sazby může činit nejméně 100 Kč a nejvíce 5000 Kč. Nejvyšší možná hodnota peněžitého opatření je tak 1 825 000 Kč. Peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu lze uložit, pokud je to vzhledem k osobě mladistvého a jeho dosavadnímu životu a prostředí, kde žije a pracuje a k okolnostem případu možné považovat, že účelu tohoto opatření bude dosaženo i bez jeho výkonu. A pokud byla přijata záruka za nápravu mladistvého a vzhledem k výchovnému vlivu toho, kdo záruku nabídl, je možné považovat, že účelu bude dosaženo bez jeho výkonu. Zkušební doba činí nejvýše tři roky. Vedle obou těchto trestů může soud pro mládež uložit i jiná vhodná výchovná opatření.

Zákaz činnosti může soud pro mládež uložit pouze za předpokladu, že zakázaná činnost nebude bránit přípravě na budoucí povolání mladistvého a horní hranice sazby nepřevyšší 5 let. Je možno uložit i jiná vhodná výchovná opatření.

Vyhoštění je možné pouze, když by neuložení tohoto trestu mohlo mít za následek vážné ohrožení bezpečnosti státu nebo veřejného pořádku anebo pokud

---

133 Schelleová, I., a kolektiv, Právní postavení mladistvých, Praha: EUROLEX BOHEMIA, s.r.o., 2004, s. 63

je to v nejlepším zájmu mladistvého. Mladistvý musí být členem Evropské unie a toto opatření lze uložit nejvýše v časovém rozmezí 1-5 let.

Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce lze mladistvému uložit na dobu nejvýše 5 let a to za podmínek, které vycházejí z trestního zákona.

Odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu a na zkušební dobu s dohledem řeší Zákon o soudnictví ve věcech mládeže a zkušební dobu lze stanovit na dobu od jednoho do tří let. Současně může soud pro mládež uložit vhodná výchovná opatření.

Trestní opatření odnětí svobody nepodmíněně se oproti úpravě v trestním zákoníku liší v sazbách, které jsou Zákonem o soudnictví ve věcech mládeže sníženy na polovinu. Lze tedy udělit trest odnětí svobody nepodmíněně na dobu od jednoho do pěti let. Toto trestní opatření se ukládá jen, pokud okolnosti případu, osoba mladistvého či předchozí použitá opatření vedou k názoru, že uložení jiného opatření by nepostačovalo k dosažení patřičného účelu. Pokud je závažnost spáchaného činu taková, že by za něj šlo uložit výjimečný trest, může soud pro mládež uložit trestní opatření odnětí svobody nepodmíněně ve výměře od pěti do deseti let. Dané trestní opatření se vykonává ve věznicích či zvláštních odděleních, které jsou určené pro mladistvé, odděleně od ostatních odsouzených a to dokud nepřekročí devatenáctý rok věku.¹³⁴ Trest odnětí svobody může soud pro mládež mimořádně snížit. Hlavními důvody pro snížení jsou okolnosti případu a poměry pachatele, ze kterých lze dovodit, že by se použitím nepřiměřeně přísné sazby nedosáhlo účelu trestního opatření. Účel trestního opatření tak může zajistit i trest kratšího trvání, a tak může soud pro mládež snížit trestní opatření odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby a není vázán ustanovením v trestním zákoníku v paragrafu 58.¹³⁵

Trestní opatření propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty a trestní opatření domácího vězení vycházejí z trestního zákoníku a odlišnosti jsou pouze obecného charakteru.¹³⁶

---

134 Novotný, F., Souček, J., a kolektiv, Trestní právo hmotné – 3. rozšířené vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 333-337

135 Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, § 32

136 Novotný, F., Souček, J., a kolektiv, Trestní právo hmotné – 3. rozšířené vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 333-337

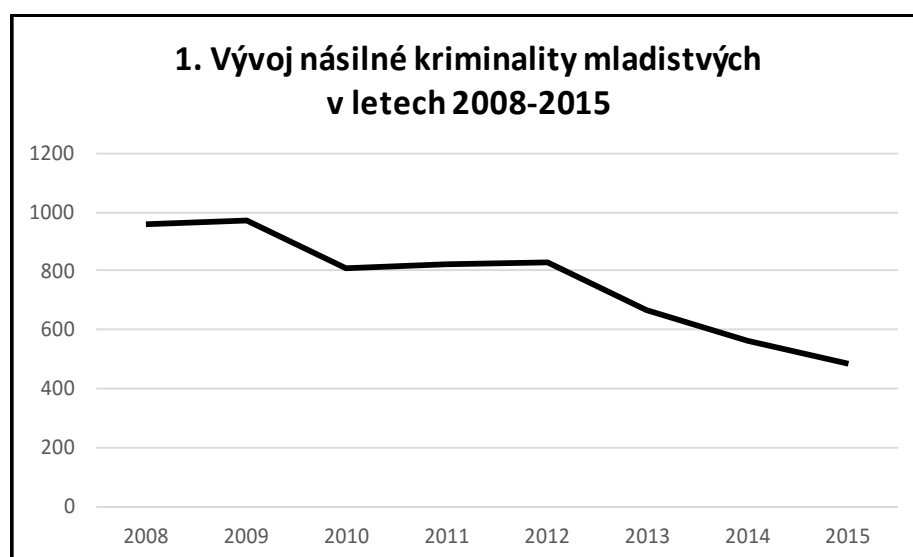
6. Statistické srovnání násilné kriminality v ČR

Pomocí statistických údajů i kriminalitě se získávají informace jen o kriminalitě registrované (zjevné). To znamená, že se jedná pouze o kriminalitu, která vyšla najevo a tak mohla být evidována v oficiálních statistikách. Jde tedy o souhrn kriminality, která je součástí kriminality skutečné, ať už její větší nebo menší částí. Další část spáchané kriminality nemůže být do statistik zařazena, jelikož se o ní orgány činné v trestním řízení nedozví. Jedná se jev skryté neboli latentní kriminality.

Někteří autoři rozlišují ještě černá a šedá čísla. Kdy černými čísly myslí kriminalitu, o které se orgány činné v trestním řízení nedozvěděly. Za šedá čísla potom považují ty trestné činy, o kterých se dozvěděly, ale nepodařilo se již dopátrat pachatele. Míra latentní kriminality je zejména ovlivněna mírou formální a neformální kontroly, tolerancí poškozených a úrovní právního vědomí občanů. U jednotlivých trestných činů se míra latentní kriminality značně liší. Hlavním důvodem je závažnost jednotlivých trestných činů a s tím spojená i obtížnost jejich odhalování.¹³⁷

Níže vypracované grafy jsou zpracovány na základě statistických údajů, které jsou veřejně přístupné na internetových stránkách Policie České republiky.

Graf č.1: Vývoj násilné kriminality mladistvých letech 2008-2015

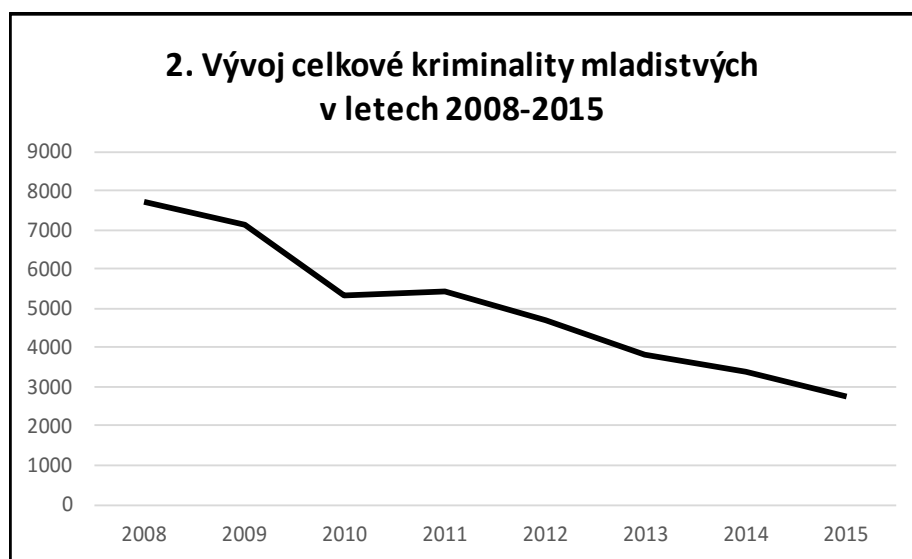

Zdroj: vlastní zpracování, 2016

137 Novotný, O. , Zapletal, J. a kolektiv, Kriminologie – 2. přepracované vydání, Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 45-46

Graf číslo jedna vyjadřuje počet spáchaných skutků násilné kriminality mladistvými v letech 2008-2015. Jak můžeme z grafu vidět, křivka má snižující se tendenci, což se dá považovat za pozitivní zprávu. Je důležité ovšem podotknout, že hlavním faktorem snižující se kriminality mladistvých může být především fakt, že populační zastoupení dané kategorie mladistvých na celkové populaci v České republice vykazuje od roku 2008 značný pokles.¹³⁸

Graf č.2: Vývoj celkové kriminality mladistvých v letech 2008-2015

Zdroj: vlastní zpracování, 2016

Graf číslo dvě vyjadřuje celkový vývoj kriminality mladistvých v letech 2008-2015. Jedná se o souhrnné číslo všech druhů kriminality jako je mravnostní, násilná, majetková, hospodářská kriminalita a ostatní kriminální činy. Z grafu je zřejmé, že křivka má snižující se tendenci. Opět jako u grafu číslo jedna to může být způsobeno i populačním poklesem dané kategorie mladistvých v celkové populaci České republiky.¹³⁹ I přesto však můžeme tento pokles hodnotit jako pozitivní jev.

138 *Czso.cz* [online]. nevedeno: nevedeno, 2016 [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: <https://www.czso.cz>

139 *Czso.cz* [online]. nevedeno: nevedeno, 2016 [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: <https://www.czso.cz>

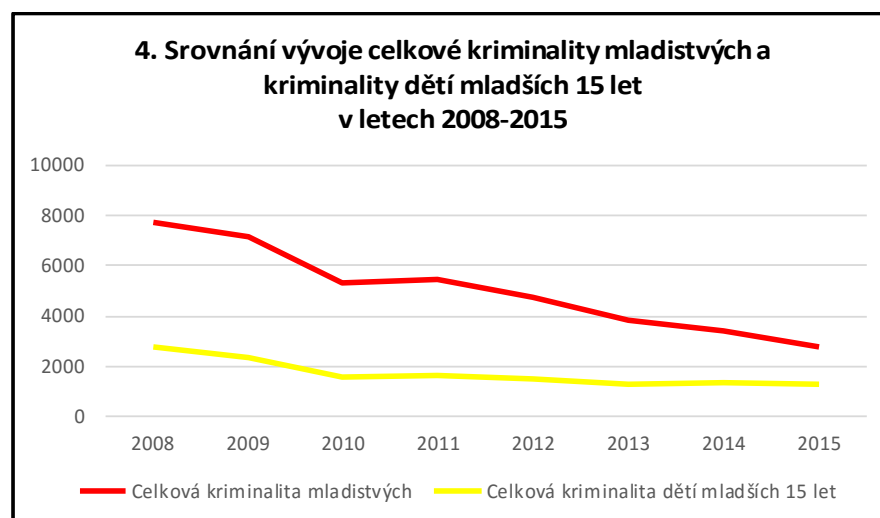
Graf č.3: Vývoj procentuálního zastoupení násilné kriminality mladistvých na celkové kriminalitě mladistvých v letech 2008-2015

Zdroj: vlastní zpracování, 2016

Graf číslo tři přímo vychází z hodnot předchozích dvou grafů. Křivka vyjadřuje procentuální zastoupení násilné kriminality mladistvých na celkové kriminalitě mladistvých a vyjadřuje její vývoj od roku 2008-2015. Z grafu je patrné, že daný podíl násilné kriminality má trvale vzestupnou tendenci. Od roku 2008 došlo k značnému nárůstu podílu násilné kriminality na celkové kriminalitě mladistvých. Podíl násilné kriminality vzrostl od 2008 o 5,22 %. Tento vzestupný trend lze zhodnotit jako negativní.

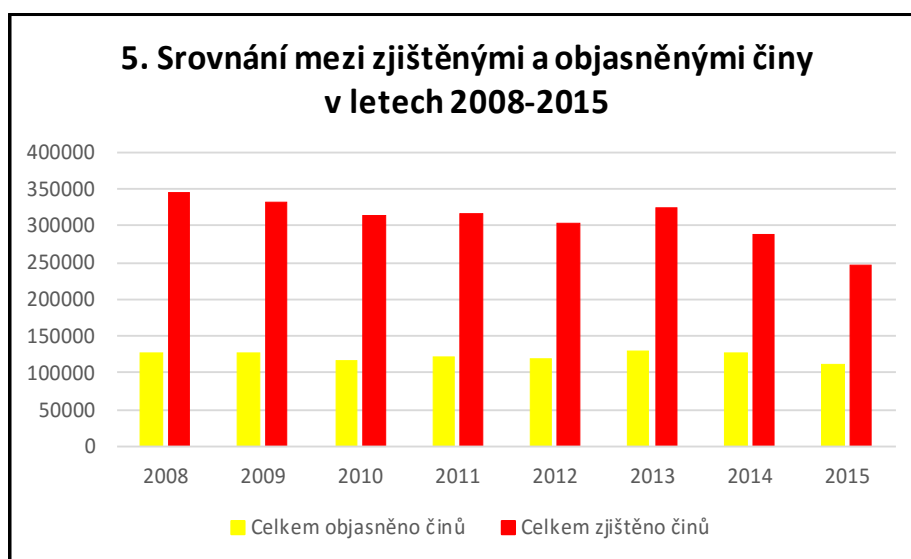
Graf č.4: Srovnání vývoje celkové kriminality mladistvých a kriminality dětí mladších 15 let v letech 2008-2015

Zdroj: vlastní zpracování, 2016

Graf číslo čtyři dává do komparace celkovou kriminalitu mladistvých a celkovou kriminalitu dětí mladších 15 let. Z grafu můžeme vyčíst, že ačkoliv celková kriminalita mladistvých dosahuje výrazně sestupného trendu, o křivce kriminality dětí mladších 15 let se to samé říci nedá. Křivka celkové kriminality dětí mladších 15 let sice vykazuje od roku 2008 celkový pokles kriminality, ovšem nedosahuje takového rozdílu jako křivka u mladistvých. To lze zhodnotit jako velice negativní jev.

Graf č.5: Srovnání mezi zjištěným a objasněnými činy v letech 2008-2015

Zdroj: vlastní zpracování, 2016

Graf číslo 5 vyjadřuje pro zajímavost, kolik bylo celkem zjištěno kriminálních činů a kolik z nich bylo celkem objasněno. Je patrné, že hodnoty grafu objasněných kriminálních činů v rámci časového období 2008-2015 vykazují celkem stagnující trend s drobnými odchylkami a to nezávisle na tom, kolik celkem kriminálních činů bylo zjištěno. Můžeme si povšimnout velkých rozdílů mezi zjištěnými kriminálními činy a objasněnými kriminálními činy, nelze se v žádném případě bavit o dobrých číslech.

7. Závěr

V této diplomové práci jsem se zabýval násilnou kriminalitou mladistvých. Nejdříve bylo nutné definovat pojem osoby mladistvého. Podle české právní úpravy v Zákoně o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže mladistvým rozumíme osobu, která v době spáchání provinění dovršila patnáctý rok a nepřekročila osmnáctý rok svého věku. Pro pochopení zvláštností u osoby mladistvého jsem ještě popsal vývojové období adolescence, která je velice důležitým obdobím z hlediska socializace a utváření vlastní identity. Důležitou kapitolou byla trestní odpovědnost mladistvých, abychom viděli, jaké zvláštnosti věková kategorie mladistvých oproti dospělým pachatelům má. Jedná se zejména o tzv. relativní trestní odpovědnost. Pro trestní odpovědnost u mladistvého je nutné, aby v době spáchání činu dosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání. V případě absence nějaké složky nemůže být trestně odpovědný. Mladistvý se nedopouští trestného činu, ale provinění.

Další kapitolou jsem se věnoval pojmu delikvence, který zahrnuje široký okruh jednání mládeže, která porušují společenské normy, jež jsou předmětem ochrany právních předpisů. Do delikventního jednání je možné zařadit i přestupky a skutky, které jsou trestnými činy, ale trestní odpovědnost pachatele je zde vyloučena pro nedostatek věku. Pod delikvenci tedy patří i pojem kriminality, který lze definovat jako jednání, jež jsou upravena v trestních kodexech. Samostatnou kapitolou jsem se dostal k stěžejnímu pojmu a to k násilné kriminalitě. U ní je nutno podotknout, že se nejedná o pojem právní, ale kriminologický. Násilnou kriminalitou rozumíme všechna úmyslná jednání, která jsou páčány proti osobě, s tím, že objektivní stránku lze definovat jako užití násilí nebo pohrůžky násilí či jiné těžké újmy. Velký důraz jsem kladl na kapitolu aspekty vzniku kriminality. Bez znalosti zásadních příčin, půjde těžko pochopit danou problematiku. Největší vliv na jedince má bezesporu rodina. Jedná se o nejzákladnější sociální skupinu, která jedince ovlivňuje ve všech směrech. Je tedy logické, že v případě určité patologie, dochází k negativnímu vlivu na daného jedince. Další důležitou institucí je škola, kde se jedinec dostává do kontaktu s další autoritou – učitelem a dále do kontaktu s vrstevníky. Úloha učitele zde sehrává důležitou roli a jeho špatný přístup k práci, či nedostatečná kvalifikace

může napáchat hodně škody. V období adolescence má však na jedince největší vliv skupina vrstevníků, která může jeho vývoj značně ovlivnit a to jak pozitivně tak i negativně. Negativní vlivem je závadová parta, se kterou jedinec obvykle páchá kriminální činnost. Do kapitoly aspektů vzniků kriminality jsem ještě zařadil masmédiá, které v současné době zaujímají dominantní postavení, především internet a sociální sítě. Dále etnickou odchylku na příkladu romské skupiny obyvatelstva a problematiku alkoholu, zejména jaké má účinky a jeho snadnou dostupnost. S problémem kriminality bylo nutné vytvořit kapitolu o kontrole a prevenci kriminality. Došlo i na zahrnutí kapitoly restorativní justice, jelikož se jedná o přístup, který je u mladistvých preferován. Prevence kriminality je u nás zabezpečena hned v několika rovinách, ať už se jedná o primární, sekundární nebo terciální. Důležitý orgán, který v České republice má na starost prevenci kriminality se nazývá Republikový výbor pro prevenci kriminality a v jeho čele stojí ministr vnitra. Daný výbor funguje na základních pěti pilířích. Podle teoretických zdrojů lze systém prevence kriminality považovat za fungující a dostatečný. Předposlední kapitolu jsem věnoval obecnému vymezení sankcí, kterými lze postihnout mladistvé. Sankce vycházejí ze Zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. Dělí se na tři základní skupiny – výchovná opatření, ochranná opatření a trestní opatření.

Poslední kapitolu jsem věnoval vytvoření grafů. Na základě statistických údajů jsem vytvořil pět grafů, které mají určitou výpovědní hodnotu o násilné kriminalitě mladistvých. Z grafů jsem zjistil, že jev násilné kriminality ale i obecné kriminality mladistvých má sestupný trend. To může být způsobeno především i poklesem populačního zastoupení dané věkové kategorie v celkové populaci anebo také mírou nezjištěné kriminality. Vzestupnou tendenci má ovšem podíl násilné kriminality na celkové kriminalitě mladistvých. Tento vzestupný trend může mít mnoho příčin. Domnívám se, že k tomu přispívá současná doba. Jednak krizí rodinného systému, možného vzniku patologií, sociální sítě a špatné trávení volného času, zanedbaná výchova, zanedbatelný dozor, snadná dostupnost alkoholu a další.

Mou diplomovou práci bych uzavřel tím, že stanovené cíle v úvodu byly dodrženy a patřičně vysvětleny. Násilná kriminalita mladistvých je jev, který si zaslouží velkou pozornost a potřebu danou problematiku efektivně řešit, zejména z hlediska prevence.

Resumé

This thesis discusses phenomenon of violent criminality of adolescents. According to czech legal definition stated in Adolescent penalty code, adolescent is a person, who at the time of committing the crime reached 15 years of age and not completed 18 years of age. This thesis describes developmental period of adolescence that is really important period due to process of socialization and creating of personal identity. Essential chapter is dedicated to criminal responsibility of adolescents or more precisely- relative criminal responsibility. For the criminal responsibility is necessary that the person at the time of committing a crime reached such level of intellectual and moral maturity that is capable to recognize the illegality of its acting or to control its acting. If there is absence of one of these elements, this adolescent can't be criminally responsible. Adolescent is not committing a crime but he is committing a wrongdoing.

Further, there is chapter which focus on term of delinquency. Under this term we can place also offenses and acts, which are not crimes, but the criminal responsibility of perpetrator is excluded because of its lack of age.

Separate chapter was dedicated to very relevant forensic term of violent criminality and to its aspects of its origin, which are e.g. Family, school, group of contemporaries, and also mass media. Specially there was included topic about a case study of rome habitats and the topic about issues of alcohol.

The most important institution for prevention against criminality is the Committee of republic for prevention against criminality. Its head is Minister of Interior.

Next chapter broadly defined types of sanctions for adolescents. In czech criminal law system, there are three groups of sanctions: educational measures, protective measures and penal measures.

The last chapter includes diagrams which shows state of violent criminality of adolescents. Tables of the Police of the Czech Republic indicates declining trend of violent criminality of adolescents. However, upward trend is found on the share of violent criminality on the total criminality of adolescents.

The violent criminality of adolescents is a phenomenon to what should be dedicated a lot of attention. There is a need to effectively deal with this issue, particularly from the perspective of prevention.

Seznam použité literatury

1. Knižní publikace

Schelleová, I., a kolektiv, Právní postavení mladistvých, Praha: EUROLEX BOHEMIA, s.r.o., 2004. ISBN 80-86432-82-3

Kolektiv autorů, Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí, 1.vydání, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004.. ISBN 80-7338-033-1

Firstová, Jana, Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech, Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-521-0

Matoušek, Oldřich, Kroftová, Andrea, Mládež a delikvence, 2. aktualizované vydání, Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X

Spurný, J. , Psychologie násilí, 1.vydání, Praha: Eurounion, s.r.o., 1996. ISBN 80-85858-30-4

Novotný, O. , Zapletal, J. a kolektiv, Kriminologie – 2. přepracované vydání, Praha: ASPI Publishing, 2004. ISBN 80-7357-026-2

Níkl, J. , Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci, Praha: Policejní akademie – katedra kriminologie, 2000. ISBN 80-7251-033-9

Zoubková, I., Kontrola kriminality mládeže, 1.vydání, Pelhřimov: Aleš Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2

Kolektiv autorů, Násilná kriminalita v nejisté době, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. ISBN 978-80-7338-149-3

Večerka, K., a kolektiv, Ohrožená mládež mezi prevencí a represí, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. ISBN 978-80-7338-118-9

Řezáč, J., Sociální psychologie, Brno: Paido – edice pedagogické literatury, 1998.
ISBN 80-85931-48-6

Novotný, F., Souček, J., a kolektiv, Trestní právo hmotné – 3. rozšířené
vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-291-2

Jelínek, J., a kolektiv, Trestní právo procesní – 3. aktualizované vydání, Praha:
Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-44-1

Kolektiv autorů, Mládež v kriminologické perspektivě, Praha: Institut pro
kriminologii a sociální prevenci, 2009. ISBN 978-80-7338-079-3

Hulmáková, J., Trestání delikventní mládeže. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013.
ISBN 978-80-7400-450-6

Lata, J., Účel a smysl trestu, Praha: LexisNexis CZ s. r. o., 2007. ISBN 978-80-
86920-24-5

Černíková, V., a kolektiv, Prekriminalita dětí a kriminalita mladistvých, kterým
byla uložena ochranná opatření. Praha: Policejní akademie České republiky,
2002.

Večerka, K., Štěchová, M., Systémový přístup k prevenci kriminality mládeže.
Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014. ISBN 978-80-7338-
140-0

Komentáře:

Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M., Šámalová, M., Zákon o
soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011.
ISBN 978-80-7400-350-9

Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-375-5

2. Odborné články

Švarc, J., Posuzování duševního stavu v trestním řízení, Česká a slovenská psychiatrie, 2011

Štefunková, M., Alkohol, násilí a kriminalita z kriminologické perspektivy. Adiktologie, 2012.

Hladík, M., Alkohol – problém u dětí a mladistvých, Pediatrická praxe, č.107, 2009,10.

3. Mezinárodní smlouvy

Úmluva o právech dítěte

4. Zákony

Zákon č. 218/2003 Sb.o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Předpis č. 257/2000 Sb., Zákon o Probační a mediační službě

5. Judikatura

Srovnávací usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.9.2006, sp.zn. 8 Tdo 1069/2006

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 7. 2009, sp.zn. 5 Tdo 764/2009

6. Elektronické prameny

Webové stránky:

<https://www.mvcr.cz/soubor/tabulkova-a-graficka-cast-pdf.aspx>

<http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

<https://www.czso.cz>

<http://clanky.rvp.cz/clanek/k/n/16439/KRIMINALITA-DETI-A-MLADEZE.html/>

Seznam grafů

Graf č.1: Vývoj kriminality mladistvých v letech 2008-2015

Graf č.2: Vývoj celkové kriminality mladistvých v letech 2008-2015

Graf č.3: Vývoj procentuálního zastoupení násilné kriminality

mladistvých na celkové kriminalitě mladistvých v letech 2008-2015

Graf č.4: Srovnání vývoje celkové kriminality mladistvých a kriminality

děti mladších 15 let v letech 2008-2015

Graf č.5: Srovnání mezi zjištěným a objasněnými činy

v letech 2008-2015